

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Наркокриминал-откривање и доказивање путем
криминалистичких истрага**

(мастер рад)

Ментор:

Доц. др Душица Миладиновић-Стефановић

Студент:

Сања Мисојчић

Бр. индекса: М004/15-УП

Ниш, 2017. год.

САДРЖАЈ

1. УВОД	3
2. НАРКОКРИМИНАЛ	5
2.1. Појам, облици и карактеристике	5
2.1.1. Статистички подаци о броју регистрованих наркомана и количини заплених наркотика	9
2.2. Неовлашћена производња опојних дрога	11
3. НАРКОКРИМИНАЛ КАО ОБЛИК ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА	14
3.1. Карактеристике организованих криминалних група које се баве производњом наркотика	15
4. КРИВИЧНА ДЕЛА У ВЕЗИ СА ОПОЈНИМ ДРОГАМА У КРИВИЧНОМ ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	18
4.2. Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога	20
4.2. Неовлашћено држање опојних дрога	25
4.3. Омогућавање уживања опојних дрога	26
5. ОТКРИВАЊЕ НАРКОКРИМИНАЛА	29
5.1. Начини сазнања	29
6. КРИМИНАЛИСТИЧКЕ ИСТРАГЕ ТАЈНИХ ЛАБОРАТОРИЈА ЗА ПРОИЗВОДЊУ ДРОГА	36
7. КРИМИНАЛИСТИЧКЕ ИСТРАГЕ КРИЈУМЧАРЕЊА ОПОЈНИХ ДРОГА НА ТЕЛУ И У ТЕЛУ	40
8. КРИМИНАЛИСТИЧКЕ ИСТРАГЕ КРИЈУМЧАРЕЊА ОПОЈНИХ ДРОГА ПРЕВОЗНИМ СРЕДСТВИМА	44
9. СИМУЛОВАНА КУПОВИНА НАРКОТИКА	49
10. СУЗБИЈАЊЕ НАРКОКРИМИНАЛА	54
11. ЗАКЉУЧАК	59
ЛИТЕРАТУРА:	61
1. НАУЧНИ РАДОВИ	61
2. ОСТАЛА ИСТРАЖИВАЧКА ГРАЂА	62
САЖЕТАК	63
БИОГРАФИЈА	65

1. УВОД

Потреба, зависност од конзумације појединих производа није страна људском роду: цигарете, алкохол, дрога, све су то традиционалне пошести које и у модерном добу итекако узимају данак. Људски род је отишао корак даље, те се зависност не везује строго само за конзумацију појединих производа већ и за упражњавање појединих активности као што је на пример коцкање, употреба интернета и слично. Злоупотреба наркотика временом је попримила енормне размере са сталном тенденцијом пораста и данас прети и угрожава све аспекте једног друштва и државе. Опојне дроге представљају „супстанце или материје које имају психоактивни ефекат и које утичу на промену стања свести, мишљења, запажања, расположења и понашања, те тако током продуженог узимања ове супстанце могу довести до стања зависности и до здравствених и социјалних проблема“.¹ Масовност и распрострањеност наркоманије, излазак из националних оквира и висок степен злоупотребе истих од стране омладине аларм је за друштво, узбуна и упозорење да се томе што пре мора стати на пут.

Наркокриминал се развио и напредовао у један од најуноснијих и најекстремнијих облика организованог криминала, те не чуди због чега је толико заступљен међу организованим криминалним групама. Када говоримо о наркокриминалу, односно о лицима која конзумирају наркотике, то представља један озбиљан социјални, здравствени, економски, безбедносни проблем, проблем за полицију, за судство, за државу. Сви напори надлежних институција морају бити усмерени ка истом циљу, а то је стати на пут наркокриминалу.

Сва кривична дела у вези са опојним дрогама у нашем законодавству подведена су под три дела и то: неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (члан 246. КЗ-а), неовлашћено држање опојних дрога (члан 246а. КЗ-а) и омогућавање уживања опојних дрога (члан 247. КЗ-а).

У првом делу рада биће изложена кривична дела у вези са опојним дрогама, са акцентом на однос криминала и употребе дрога. Потом ће бити речи о наркокриминалу као облику организованог криминала и карактеристикама тих криминалних организација. Затим ће велики део рада бити посвећен неовлашћеној производњи дрога и начинима откривања наркокриминала.

¹ Ђ. Игњатовић, Криминологија, Службени гласник, Београд, 2003, стр. 301-302.

Други део рада претежно ће се бавити криминалистичким истрагама наркокриминала, па ће кроз истраге бити детаљније објашњено откривање свих начина кријумчарења наркотика, али и откривање тајних лабораторија, а биће напоменуте и неке посебне истражне технике које се код ових деликата примењују у неким екстремним случајевима.

Трећи део рада бавиће се сузбијањем наркокриминала од стране надлежних органа и указаће се поново на проблем наркоманије међу младима, како би се увидео значај и распрострањеност овог негативног друштвеног феномена. Такође, међу закључним разматрањима истаћи ће се целокупна проблематика ових кривичних дела и потреба да се надлежни органи удруженим снагама боре против истих.

2. НАРКОКРИМИНАЛ

2.1. Појам, облици и карактеристике

Наркокриминал, како се још назива криминал недозвољене производње и промета опојних дрога, кога одликује већи обим и организованост, веома је распрострањен облик криминала широм планете. Поред кривичних дела која се врше коришћењем или производњом наркотика, постоје и бројна друга кривична дела која су повезана са наркокриминалом. Основни подстицај за бављење овим криминалим делатностима јесте велика новчана добит која се може остварити у овој сфери. Овај облик криминала карактерише висока организованост, професионализам и тајност, што додатно отежава откривање извршилаца ових кривичних дела. Распрострањеност наркоманије погодује произвођачима да своју робу пласирају на тржиштима јер је потражња велика, а интерес и купца и продавца исти - да остану неоткривени.

„Веза између наркоманије и криминалитета може да буде посредна и непосредна. Посредна условљеност огледа се у томе што велики број наркомана потиче из тзв. криминалних средина и што су били склони криминалном понашању и пре него што су постали зависни од дроге. Непосредна веза се огледа у постојању таквих кривичних дела која су повезана са илегалном производњом, поседовањем, кријумчарењем и продајом дроге и кривичних дела која врше наркомани под утицајем дроге или да би дрогу набавили.“²

Неки аутори истичу да дрога сама по себи не изазива криминално понашање већ заправо ствара услове да се испољи оно што иначе постоји у психичком склопу личности и што би се испољило под дејством неког другог фактора.³ Са друге стране, поједини аутори сматрају да постоје две врсте података које указују на повезаност конзумирања опојних дрога и криминалног понашања и то: 1) подаци правосудних органа о употреби опојних дрога учинилаца кривичних дела и прекршаја и 2) подаци о криминалним активностима лица укључених у лечење због здравствених проблема изазваних конзумирањем опојних дрога.⁴

Професор Бошковић указује да се у криминолошком смислу истичу три врсте наркоманског криминалитета. Први је везан за неовлашћену производњу, трговину и

² С. Констатиновић Вилић, В. Николић Ристановић, М. Костић, Криминологија, Ниш, 2012, стр. 387

³ Ibid.

⁴ Ј. Шарић, С. Сакоман, Д. Здунић, Злоупораба дрога и укљученост у криминално понашање, Друштвена истраживања часопис за опћа друштвена питања бр. 11/02, стр. 355.

уживање опојних дрога, други за вршење кривичних дела под утицајем наркотика, а трећи за међународно организоване канале трговине дрогама.⁵ Modly Душко сматра да се целокупан криминалитет у вези са опојним дрогама може класификовати у три категорије: примарни, секундарни и терцијарни.⁶ Примарни криминалитет односи се на повреду прописа материјалног кривичног права којим је инкриминисана производња, прерада, набавка, увоз и извоз, дистрибуција и транзит дрога. Секундарни обухвата кривична дела извршена под утицајем опојних дрога или дела која су извршена ради набавке дроге. Терцијарни криминалитет повезан је са међународним криминалним организацијама које се баве илегалном трговином и кријумчарењем дрога. Већина аутора је сагласна око тога да је веза дроге и криминала посебан феномен који се може објаснити кроз три модела:

1. Узимање наркотика као узрок криминала;
2. Криминал као узрок узимања наркотика;
3. Други фактори који узрокују криминал и употребу наркотика.

Прва два модела заступа професор Игњатовић, истичући да дела у вези са производњом, кријумчарењем и продајом дрога представљају велики степен опасности по друштво и да су из тога разлога предмет бројних међународних конвенција и организација.⁷ С друге стране, он указује и на озбиљност дела која се врше под дејством наркотика или да би се до њих дошло.

1. Узимање наркотика као узрок криминала може се објаснити на неколико начина. Наиме, да би одређена особа поседовала наркотике за употребу потребно је да има новац за њихову набавку. Веома често, дешава се да преступници након што се исцрпе легални начини набавке потребне количине новца посежу за илегалним начинима, који неретко подразумевају вршење имовинских кривичних дела, а све зарад прибављања новца за куповину наркотика. Потом, сам чин поседовања, набавке или употребе опојних дрога представља криминално понашање. Могућ сценарио јесте и вршење других кривичних дела под дејством наркотика, попут изазивања саобраћајне незгоде као последица вожње аутомобила под дејством наркотика. Наркотици могу деловати на појединца тако што ће појачати степен агресије или довести до других промена менталног стања што опет може резултирати вршењем других кривичних дела.

⁵ М. Бошковић, Криминолошки лексикон, Нови Сад, 1999, стр 200.

⁶ Д. Modly, Штетне последице конзумирања дроге, Приручник за стручно образовање радника унутрашњих послова, Загреб, бр.5, 1982, стр. 425-426.

⁷ Ђ. Игњатовић, Криминологија, Београд, 1998, стр 229.

2. Према другом моделу веза између криминала и наркотика објашњава се тиме да је криминал узрок употребе наркотика. Наиме, приликом припреме неког кривичног дела могућа је употреба наркотика који су у датом тренутку доступни. Узимање наркотика може бити и непосредно пре реализације дела, а након припреме, где се наркотици користе у виду охрабрења и јачања воље да се дело изврши. Том приликом могу се користити лекови за смирење, како би смањили ниво напетости потенцијалног учиниоца или се пак могу користити неке врсте дрога које појачавају будност и дају енергију. Коначно, коришћење наркотика може бити одложено за тренутак након извршеног кривичног дела у циљу награде, задовољства и прославе због постигнутог успеха.

3. Трећи модел објашњава да не постоји директна веза између наркотика и криминала, већ да неки други фактори узрокују вршење кривичних дела и употребу наркотика. Као узроци конзумирања наркотика и вршења кривичних дела наводе се сиромаштво и незапосленост. Другу врсту фактора чине наследне особине и искуства из детињства која уједно представљају предиспозиције за бављењем криминалом, али и за употребу наркотика. Сасвим је јасно да веза између криминала и употребе наркотика постоји без обзира на начин на који се она манифестује, да ли је вршење кривичних дела узрок или последица употребе наркотика. Поред тога што употреба наркотика може иницирати вршење кривичних дела, она чак може утицати и на начин њиховог извршења. Учиниоци кривичних дела могу показати већи степен агресивности при извршењу дела, уколико су под дејством наркотика, али исто тако могу показати и мањи степен опреза и оставити бројне трагове на лицу места.

Под криминалом злоупотребе дрога подразумева се укупност кривичних дела која су у вези са опојним дрогама.⁸ Сва та кривична дела могу се поделити у две групе:

1. Криминал зависника-наркомана;
2. Криминал недозвољене производње, кријумчарења и продаје дрога.

Прву групу чине дела која су извршена од стране зависника док су зависници под дејством наркотика, у стању апстиненцијалног синдрома⁹ или страху од њега, као и кривична дела која врше у циљу доласка до наркотика. Веза између наркоманије и криминалитета се најчешће испољава на тај начин што се кривична дела од стране

⁸ З. Ђорђевић, Нарко-криминалитет, Кривично-правни и криминалистички аспект, Нови Пазар, 2006, стр. 28.

⁹ Односно, апстиненцијална криза, представља скуп различитих симптома који се јављају након потпуног или делимичног прекида конзумирања одређене супстанце, најчешће након дужег узимања високих доза.

наркомана врше како би они дошли до дроге. Врсте кривичних дела која врше зависници, било под дејством наркотика или у циљу набавке истих варијају од најлакших до најтежих, иако су то најчешће дела из групе имовинских деликата.

Зависници често врше крађе, при насилним упадима у апотеке, разбојништва, али и фалсификовање лекарских рецепата. Појављују и као актери кривичних дела у вези са производњом и илегалном трговином истих. Отуђење породичних и сопствених ствари као облик девијантног понашања често претходи криминалном понашању. Још неки облици девијантног понашања као што су скитничење, просјачење и проституција у одређеним условима могу да прерасту у криминално понашање.¹⁰ Било би погрешно свако кривично дело извршено од стране зависника подводити под ову врсту криминала. Може се десити да зависник изврши кривично дело а да разлог извршења није набавка наркотика или новца за исте, нити да је био под дејством наркотика (нпр. силовање у браку). Стога морамо раздвојити таква кривична дела од оних код којих постоји узрочна веза између извршеног дела и стања зависности узрокованог злоупотребом дрога.

Другу групу чини криминал недозвољене производње, кријумчарења и продаје наркотика и представља далеко тежи и друштвено опаснији вид криминала. Овај облик криминала носи висок степен опасности уколико је попримио глобалне размере и уколико се врши од стране организованих криминалних група. Професор Бошковић сматра да се управо у овој групи деликата налазе они најтежи облици наркокриминала које означава термином *организовани наркокриминал* и за које се често везују и бројна друга тешка кривична дела, као што су тероризам, трговина људима, кријумчарење оружја, миграната и сл.¹¹ Но, свакако треба направити разлику између оних дела која се врше под дејством наркотика, или да би се до њих дошло и дела чији узрок извршења није повезан са употребом или набавком наркотика. Из тог разлога не може се свако дело зависника приписати коришћењу психоактивних супстанци уколико не постоји узрочно-последична веза инкриминације и стања зависности.

¹⁰ С. Константиновић Вилић, В. Николић Ристановић, М. Костић, *op. cit.*, стр. 388.

¹¹ Г. Бошковић, *Организовани криминал*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014, стр. 85.

2.1.1. Статистички подаци о броју регистрованих наркомана и количини заплених наркотика

До статистичких података о броју регистрованих наркомана тешко је доћи, а и поставља се питање колико су они заправо релевантни. Овај вид криминала са собом носи огромну тамну бројку која утиче на тачност прикупљених података. Подаци су непотпуни и непоздани управо због непостојања одговарајуће класификације дрога и типова зависности, као и постојања различитости у тумачењу и схватању. Постоје одређени подаци до којих долазе субјекти којима је у опису посла бављење овом проблематиком, као што су здравствене, образовне, едукативне институције, али и полиција, тужилаштво, центри за рехабилитацију. Ипак, и поред тога подаци се и даље сматрају недовољно прецизним и репрезентативним за један тако распрострањен и озбиљан проблем.

Једино је сигурно да постоји слагање у подацима различитих институција у погледу узрасне категорије која је најзаступљенија кад је реч о конзумирању психоактивних супстанци. „Нарочито забрињава распрострањеност наркоманије међу млађим лицима и пораст и усмереност наркокриминала према школској популацији.“¹² Реч је о узрасној категорији од 18-е до 30-е године живота. Неки незванични и недовољно прецизни подаци указују да је број наркомана у Србији достигао цифру од 80 000. Неки пак тврде да она иде и до 120 000. Тачност ових података тешко је проверити, али стручњаци тврде да уз сваког евидентираног наркомана постоји још најмање два неевидентираних.¹³ Поставља се питање како и када смо дошли дотле? Зар државни органи, институције, правни систем и цела међународна заједница нису препознали о каквом проблему се ради, препознају ли сада његове размере?

Наркоманија је пошаст која није заобишла ниједан део наше планете, то је зло које је узело маха међу људском врстом и сада остаје само тражити нове начине како би се спречило његово даље ширење. Наиме, у Србији се злоупотребе наркотика јавила релативно скоро, 70-их година прошлог века, кад је и започела борба против злоупотребе дрога.¹⁴ До тада наркокриминал широм Европе попримио је озбиљне размере. Србија, тада још у заједници са осталим земљама региона, између осталог и са Македонијом у почетку је била само земља транзита опојних дрога ка свом крајњем одредишту. Временом, Македонија, као земља изузетно повољне климе за производњу

¹² С. Мијалковић, Актуелни проблеми у школи, Безбедност, 2005, бр. 5, стр. 806.

¹³ З. Ђорђевић, *op.cit.*, стр.35.

¹⁴ З. Ђорђевић, *op.cit.*, стр. 33.

опијумског мака заузима завидно место на лествици производње истог и тиме привлачи како купце тако и саме зависнике на своју територију.

До праве експлозије наркоманије широм Европе дошло је готово неприметно, делом због тога што су владе појединих земаља занемаривале и покушавале да прикрију овај проблем, а делом и због тога што подаци Светске здравствене организације нису осликавали право стање ствари. Наиме, СЗО је податке добијала само од здравствених установа, што значи да су тада евидентирана само лица која су била на лечењу, док евиденцији нису подлегли зависници који се лечењу нису подвргли а чији број је био знатно већи. И данас, скоро пола века касније постоји исти проблем. Седамдесетих година прошлог века наркоманија у Европи је достигла врхунац, док су се у Србији почеле учавати прве групе наркомана и то претежно на територији главног града.

За кратко време Србија је на почетку последње деценије прошлог века добила бројна криминална удружења и све врсте организованог криминалитета.¹⁵ Данас, широм Србије постоје организоване криминалне групе које се баве производњом и продајом наркотика. „С обзиром на то да се у Србији у последњих неколико деценија нагло повећао број конзумента дрога, наркокриминал и наркоманија се морају схватити и као озбиљна безбедносна претња по здравље појединца, стабилност породице и безбедност нашег друштва и државе.“¹⁶ Надлежни органи не располажу довољно прецизним информацијама, али неке индивидуалне акције откривања тајних лабораторија могу указати на озбиљност размера и проблема наркоманије у нашој земљи.

Наиме, 2000. године, у Суботици су откривене три стаклене баште површине 360 квадратних метара у којима се узгајала индијска конопља, укупне тежине око 265 кг.¹⁷ У Миријеву је 2012. године пронађено чак 450 кг марихуане гајене у вештачким условима. Исте године, неколико месеци касније на Новом Београду откривене су две илегалне лабораторије сканка и заплењено око 72 кг дроге.¹⁸ Подаци МУП-а Републике Србије указују да се лабораторије за производњу дрога природног порекла налазе претежно на територији Војводине, у Новом Саду, Сомбору, Зрењанину, Сремској

¹⁵ М. Грубач, Организовани криминал у Србији, Зборник радова Правног факултета у Сплиту бр. 4/09, стр. 703.

¹⁶ Г. Бошковић, *op.cit.*, стр. 85.

¹⁷ Т. Васић, Кријумчарење опојних дрога и наркоманија у Србији-аналитичка студија, Безбедност, бр. 4, 2001, Београд, стр. 504.

¹⁸ Д. Маринковић, О. Лајић, Криминалистичка методика, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012, стр. 222

Митровици. Синтетичке дроге које у свету узимају маха због једноставнијег процеса производње и код нас хватају корак, а на то указује чињеница да је 2003. године на територији Србије, тачније у Новој Пазови, откривена једна од најопремљенијих и најсавременијих фабрика за производњу синтетичких дрога.¹⁹

Географски положај Србије је позиционира претежно као земљу транзита ка осталим Европским земљама, али проблем је то што одређени део дроге остаје на домаћем тржишту. Према извештају Канцеларије Уједињених нација за дрогу и криминал (UNODC) трговина дрогом заузима убедљиво прво место по распрострањености и профитабилности коју доноси на међународном нивоу, а одмах после ње следи трговина оружјем са знатно мањим приходима.²⁰ „Србија се налази на средини „Балканске руте“-пута између великих произвођача дрога (централна Евроазија) и њихових великих потрошача (западна Европа). Србија је углавном транзитна земља за међународно кријумчарење дрога. Хероин се шверцује из Турске преко Бугарске у Србију, а затим ка земљама Западне Европе. Кокаин обично долази из Јужне Америке у Србију преко Шпаније, Италије, Грчке, док је порекло синтетичких наркотика првенствено из Холандије.“²¹

Дрога у Србију улази преко Бугарске, где иде даље до Београда и ка Мађарској, затим преко Македоније, па преко Косова и Београда иде ка централној и западној Европи, а део наркотика завршава у Црној Гори и Италији.

2.2. Неовлашћена производња опојних дрога

Данас нема државе на свету у којој опојне дроге нису присутне.²² Продаја дроге на наркотржишту јесте финална фаза која доноси профит и која је најједноставнија али и најризичнија. Све оно што претходи овој фази има за циљ производњу дроге погодне за продају и њену дистрибуцију крајњим потрошачима. Почетак овог ланца наркокриминала зависи од самог порекла дроге, да ли је природног или синтетичког порекла.

Кад је реч о дрогама природног порекла као што су марихуана, опијумски мак или индијска конопља оне се гаје на пољима погодним за то, удаљеним и заштићеним од откривања. Дестинације узгоја природних дрога везују се за Колумбију, Боливију,

¹⁹ Г. Бошковић, *op.cit.*, стр. 87.

²⁰ Transnational Crime and the Developing World 2017, р. 11. преузето 18. 08. 2017. године

²¹ Г. Бошковић, *op.cit.*, стр. 85.

²² Д. Кларић, Данашњи трендови криминала у вези са злоупорабом дрога и важне карактеристике криминалистичко-методолошког приступа у сузбијању, Полиција и сигурност бр. 7/08, стр. 222.

Перу²³, Авганистан, Либан. У тим земљама локалне власти имају проблем над контролом сопствене територије те је из тог разлога то погодно тле за обављање ове делатности. Такође ове земље су познате и по бројним побуњеничким снагама које не дозвољавају приступ пољима мака органима реда. Са друге стране преко 80% снабдевања хероином на глобалном нивоу, потиче из Авганистана, а већина тога се конзумира у Европи, Русији и земљама које су налазе на путу ка крајњим дестинацијама.²⁴

„Ланац снабдевања“ дрогама природног порекла, представља сложени систем који се састоји од узгоја сировина (нпр. биљке коке), прераде тих сировина, транспорта и продаје крајњим корисницима.²⁵ Након узгоја природних дрога на строго контролисаним и заштићеним пољима потребно је извршити прераду биљака и припремити их за следеће фазе. Некада се то радило у другим земљама, али се све чешће практикује да се прерада врши у земљама узгоја јер транспорт биљака захтева велики простор и већу опасност од откривања. Тако се цео овај процес од узгоја биљке до паковања финалног производа све чешће одвија у земљи узгоја, из које се касније пласира илегалним токовима као готов производ широм света. Када су у питању синтетичке дроге, цео процес је далеко једноставнији и ризик од откривања је знатно мањи јер се све одвија у контролисаним условима, у лабораторијама, добро скривеним и камуфлираним, а неретко иза ових недозвољених активности стоји и узгој или производња неких леганих производа, иза чијег паравана се крије производња психоактивних супстанци.

За производњу синтетичких дрога потребне су сировине, тајне лабораторије, стручно особље које подразумева или фармацеута или хемичара, одговарајућа апаратура и опрема за таблетирање и паковање, а потом и простор за складиштења готових производа. Производња синтетичких дрога функционише једноставније из разлога што је потребно мање простора, јер нема гајења биљака као кад је реч о дрогама природног порекла, а и све се одвија у лабораторијама, тачније у затвореном простору у коме је приступ лицима строго контролисан.

Са финансијског аспекта производња синтетичких дрога је далеко јефтинија, а и временски се одвија брже од производње природних, те се сматра да ће оне у будућности потиснути производњу природних дрога. Након производње било

²³ Ове три државе највећи су произвођачи кокаина у свету.

²⁴ United Nations Office on Drugs and Crime, *The Globalization of Crime-A transnational organized crime Threat Assessment*, Vienna, 2010, p.5, преузето 17. 08. 2017. године.

²⁵ J. Sherman, *Drug Trafficking*, ABDO, Minnesota, 2010, p. 8. преузето 17. 08. 2017. године

природне или синтетичке дроге и њеног паковања као финалног производа, произвођачи је складиште на сигурна места тзв. штекове и продају је дистрибутерима на велико, тзв. дилерима дроге на велико. Дилери су чланови различитих криминалних организација који се само снабдевају код истог произвођача.

Следећи у ланцу јесу курири, односно посредници који дрогу преносе од дилера на велико, локалним дилерима. Локални дилери су крајња карика у ланцу наркокриминала и они врше тзв. уличну продају дроге, врше продају дроге на мало, односно крајњим корисницима, наркоманима. Тај вид продаје одвија се на различитим локацијама јер при овој продаји постоји велики ризик од откривања. Продаја се врши условно речено на улици, али то може бити у кафићу, дискотеци, у парку, на паркингу, достављањем на кућну адресу, остављањем робе на напуштеном, унапред уговореном месту, примопредајом из возила у покрету, у возилима јавног саобраћаја и сличним местима. Мреже уличних дилера су бројне, али се сви они придржавају територијалног принципа, како би се избегле размирице и несугласице међу супарничким криминалним групама. Они делују по територијалном принципу, где се зна који део града, улице или објекта припада чијој територији и међусобно не залазе на туђе поседе, јер се зна која цена се у супротном плаћа. Улични дилери имају две улоге, или функције. Поред продаје дроге на улици сталним корисницима, односно наркоманима, они имају за циљ да прошире свој круг потрошача те се баве и врбовањем нових чланова. Обично се распитују код већ сталних корисника да ли неко у друштву исказује афинитете према коришћењу недозвољених средстава, да ли има породичних проблема, и да ли располаже одређеним сумама новца. Таквим лицима у почетку дрогу дају и бесплатно, охрабрују их да је користе и да то није опасно, како би у будућности имали користи од њих. Врло често се дешава да улични дилери ни не познају остале чланове криминалне организације, те се на тај начин организација штити од откривања, у случају да полиција на основу сазнања дође до уличних дилера, они немају могућност да одају остале чланове групе, јер их и не познају.

3. НАРКОКРИМИНАЛ КАО ОБЛИК ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА

Друштвено девијантна понашања позната су људском роду од памтивека, али у савременом свету у ком брзо напредују наука и технологија услови за развој и одрживост, па и напредак било ког облика криминала су и више него погодни. Развој саобраћаја и индустрије брише границе и скраћује време транспорта, отежава контролу и пружа прилику за недозвољене активности.

„Организовани криминалитет, посебно онај са интернационалним обележјима или транснационални организовани криминалитет представљају озбиљан угрожавајући фактор безбедности и стабилности сваког друштва, па самим тим је и озбиљна претња безбедности на националном и међународном нивоу“.²⁶ Један од облика организованог криминалитета представља и наркокриминал који је само један у низу облика криминала који је давно изашао из националних оквира и који се чврсто увукао у поре друштва, натеравши бројне државе да сарађују и склапају међународне уговоре како би заједничким снагама стале на пут овом злу. Често је овај облик организованог криминала повезан са бројним другим, нарочито са кријумчарењем оружја, трговином људима, тероризмом.

Наркокриминал представља озбиљан друштвени проблем и његова распрострањеност међу млађом популацијом је забрињавајућа. Овај облик криминала нашао је упориште међу младима управо због њиховог узраста који је погодно тле за развој девијантног понашања. Младима је у одређеном периоду одрастања потребна идентификација са групом, разумевање, подршка, рационализација поступака и слобода изражавања.²⁷ Не тако мали број њих све ово проналази управо у кругу наркомана, који их разумеју, подржавају и оправдавају њихове потребе.

Дисфункционалност породице, финансијски проблеми и запостављеност или повученост појединца, све дубље га гурају у овај облик девијантног понашања. Млади припадници наркогрупа се поистовећују са њима, осећају се прихваћено и заштићено, превазилазе осећај одбачености од друштва које их етикетира и на тај начин проналазе излаз из таквог окружења, и окрећу се онима који их разумеју. Недовољна свест о последицама, бунт младих који је посебно изражен у адолесцентском периоду и жеља за доказивањем само су мотив више да се пође тим путем. Наркокриминал није настао

²⁶ М. Бошковић, Теоријски и практични аспекти примене нових метода у супротстављању организованом криминалитету, Безбедност бр. 2/03, Београд, стр. 42.

²⁷ М. Јевтовић, С. Милашиновић, Социјалнопатолошке појаве, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2010, стр. 125.

преко ноћи и није ретка појава, он је присутан у друштву од његовог постанка, али је и даље један озбиљан проблем, сада модерног доба, који је у стању да дестабилизује и наруши равнотежу не само породице и ближе околине зависника, већ и самог друштва и државе.²⁸ Оно што највише забрињава јесте степен организованости који поседују лица која се баве овим видом криминала.

3.1. Карактеристике организованих криминалних група које се баве производњом наркотика

Савремено друштво носи са собом и савремени криминалитет. Њега карактерише висок степен организованости, насиља и перфидности у испољавању, појава нових инкриминација, злоупотреба научних знања и нових технологија, што га све заједно чини веома опасним по само друштво, а његово сузбијање тешким и комплексним.²⁹

Професор Јовашевић истиче да су организованост учиниоца појединих кривичних дела у фази припремања и извршења, степен професионалности и групно криминално деловање, карактеристике својствене организованом криминалитету³⁰, а самим тим и наркокриминалу као једном од основних облика организованог криминалитета.

Мотив за бављењем овом делатношћу налазе у огромним количинама новца које се могу зарадити, а додатно их мотивишу и високе затворске казне за учињене деликте те и то доприноси већем степену опрезности који уносе у посао. Опрезни су, професионални и добро обавештени.

Један од основних одлика наркокриминала јесте конспиративност његовог испољавања. Конспиративност настаје као последица везе који имају продавац и купац, односно корисник дроге. Наиме, реч је о такозваним консензуалним деликтима, или деликтима без жртве. Продавац и купац су на истој страни, они делују сагласношћу воља и не желе да се дело открије. Наркоман себе не сматра жртвом и не жели да сарађује са полицијом. Купац пак не жели да изгуби клијента јер му је потребан његов новац и тако се формира једна заједница продавца и купца, симбиоза у којој један другом користе. Управо из тог разлога степен откривања ових деликата је мањи, а тамна бројка је све већа јер није реч о класичном делу у ком имамо жртву која сарађује

²⁸ *Ibid.*

²⁹ З. Ђорђевић, *op.cit.* стр. 10-11.

³⁰ Д. Јовашевић, Сузбијање организованог криминала у Републици Србији, Зборник радова, Правни систем Републике Србије – усаглашавање са правом Европске уније, Ниш, 2005, стр. 423-443

с полицијом и која жели да помогне да се учинилац пронађе и процесуира. Овај облик сарадње иде у корист произвођачима и продавцима опојних дрога, додатно их мотивише, јер не морају да брину да ли ће корисници сарађивати са полицијом и одати дилере или пак њихове тзв. штекове.

Тамна бројка је још један озбиљан проблем кад је реч о овом виду криминала а управо је последица ове симбиозе коју купац и продавац формирају и на тај начин се штите продавци. Циљ продавца јесте да нађе зависника и прода му робу по одговарајућој цени. Кад то постигне, његов следећи циљ је само да прошири круг корисника. У том циклусу он нема противника и једина опасност вреба само од органа реда. Међутим, улични продавци, односно дилери имају други проблем, а то је конкуренција на нарко тржишту. Јасно је да је овај вид криминала уносан и да доноси високе зараде, те стога не чуди што је нарко тржиште подељено и подложно размирицама међу конкуренцијом. Као последица тих размирица јављају се различити видови насиља. Један од најчешћих јесте насиље међу дилерима у борби за територију на којој делују. Такође, насиље се јавља и између купаца и продаваца када се не постигне договор око цене или када дође до покушаја насилног одузимања дроге. Често се насиље примењује и у сврху кажњавања дилера који нису поштовали правила игре, нпр. сарађивали су са полицијом како би открили ланац производње, или су пак прекорачили територију и тајно продавали дрогу конкурентској групи.

У обрачунима наркогрупа неретко страдају и трећа лица која нису директно повезана са производњом и продајом, али због присуства на месту догађаја постају колатерална штета (најчешће проститутке). Због сложености и деликатности коју овај вид криминала са собом носи јасно је да није у питању посао за појединца или неколико људи. Реч је озбиљним и организованим групама, о структури или мрежи појединаца у којој су јасно додељене улоге и успостављен систем хијерархије како би се све одвијало по плану и без непредвиђених догађаја. Немогућност разоткривања ових група јавља се као последица солидарности њених чланова, али и као последица страха од кажњавања услед непоштовања правила групе. Један од основних мотива који припаднике ових организација покреће и окупља свакако је новац. Огромне количине новца које се могу зарадити у кратком временском периоду привлаче појединце да се баве овим активностима. Неки статистички подаци указују на то да овај облик криминала доноси неупоредиво више профита од било ког другог облика организованог криминала. Тржишта нарkokриминала на појединим континентима мере се милијардама долара. Могућност стицања брзе и велике добити производњом,

кријумчарењем и препродајом опојних дрога, условила је да се транснационални организовани криминал преусмери на бављење наркокриминалом, посебно из разлога што откривање и доказивање изискује велике напоре и средства друштвене заједнице, посебно полиције и царине, као и сталну и ефикасну сарадњу на међународном нивоу.³¹

Утврдили смо да је продаја дроге један изузетно уносан посао, али сам процес производње до финалне продаје одвија се кроз неколико фаза које захтевају простор, време, људство, знање и технологију. Како бисмо знали на који начин да се супротставимо и које метода у откривању и доказивању да примењујемо, неопходно је да се упознамо са целокупним процесом производње, кријумчарења и финалне продаје дроге на нарко тржишту. Управо из тог разлога кратко ћемо се осврнути на активности којима се баве организоване наркогрупе, како бисмо утврдили у којим фазама су најрањивији и најпогоднији за разоткривање читаве организације од стране полиције.

³¹ З. Ђорђевић, *op.cit.*, стр. 11

4. КРИВИЧНА ДЕЛА У ВЕЗИ СА ОПОЈНИМ ДРОГАМА У КРИВИЧНОМ ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Основ за увођење кривичних дела у вези са опојним дрогама представљале су Међународне конвенције и то Јединствена конвенција о опојним дрогама из 1961. године³², Конвенција о психотропним супстанцама из 1971. године са протоколом из 1972. године³³ и Конвенција УН против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци³⁴ из 1988. године.³⁵ „Конвенцијом о психотропним супстанцама из 1971. године предвиђене су мере за спречавање злоупотребе психотропних супстанци, које државе потписнице треба да уграде у своје унутрашње законодавство. У њој су обавезе страна уговорница сасвим одређене, јер се каже да оне предузимају „све могуће мере, док је у Јединственој конвенцији из 1961. године то било изражено у виду препорука и жеља.“³⁶

„Конвенција УН против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци, позната и као Бечка конвенција, представља резултат увиђања међународне заједнице да су проблеми производње и промета опојних дрога и психотропних супстанци у недозвољене сврхе достигли такав раст да представљају озбиљну опасност за здравље и добробит целокупног човечанства.“³⁷

Шездесетих година прошлог века дошло је до огромног повећања обима наркоманије у најразвијенијим земљама Европе, а седамдесетих година прошлог века долази до експанзије употребе дрога и у земљама бивше Југославије. Ову експанзију употребе опојних дрога на простору бивше Југославије карактерише масовно узимање дроге од стране младих, ширење употребе све јачих врста дрога и појава синтетичких дрога.³⁸ „Због наглог ширења злоупотребе дрога ова појава се означава као девијантност и социјални проблем и почиње да привлачи пажњу друштва и научника.

³² Уредба о ратификацији Јединствене конвенције о опојним дрогама, Службени лист СФРЈ, Међународни уговори и други споразуми, број 2/64

³³ Закон о ратификацији Конвенције о психотропним супстанцама, Службени лист СФРЈ, Међународни уговори, бр. 40/73.

³⁴ Закон о ратификацији Конвенције УН против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци, Службени лист СФРЈ, Међународни уговори број 14/90

³⁵ Д. Јовашевић, Кривично право- посебни део, Београд, 2014. год. стр. 164-165.

³⁶ З. Ђорђевић, Нарко-криминалитет, Кривично-правни и криминалистички аспект, Интернационални универзитет у Новом Пазару, Правни факултет, Нови Пазар, 2006, стр. 50.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ С. Константиновић Вилић, В. Николић Ристановић, М. Костић, Криминологија, *op.cit.*, стр. 386.

На друштвеном плану, пре свега кроз кривично законодавство уводе се одређене забране и формулишу кривична дела којима се санкционише недозвољена производња, прерада и трговина (куповина и продаја) опојних дрога.³⁹

Развој домаћег законодавства из области сузбијања опојних дрога био је условљен развојем међународних прописа у овој области, те се значајан помак примећује крајем шездесетих и почетком седамдесетих година прошлог века, кад су и донете међународне конвенције које регулишу ову материју. Истина, постојали су бројни прописи који су регулисали ову проблематику и раније, али тек седамдесетих година она поприма облик какав има и данас. Наиме, још у доба Краљевине Југославије Кривични законик из 1929. године⁴⁰ садржао је групу кривичних дела против општег здравља (глава XXIII), у којој је било предвиђено кривично дело недозвољено sluжење или давање јаких пића или наркотичких средстава малолетницима и другим лицима. Истина, ово дело није имало свој законски назив, али се то променило 1938. године када се у коментару Законика назива „угрожавање здравља опијањем“.⁴¹ ФНРЈ 1950. године доноси Закон о опојним дрогама⁴² који означава почетак правног нормирања производње и промета опојних дрога код нас, у складу с међународно преузетим обавезама.⁴³ Прописи из ове области прошли су низ измена и допуна, али су већ Кривичним законом СФРЈ⁴⁴ из 1976. године конституисана два кривична дела која постоје и данас и то неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (члан 245) и омогућавање уживања опојних дрога (члан 246.). Кривични Законик Републике Србије из 2005. године (са изменама и допунама из 2009., 2012., 2013., 2014. и 2016. године)⁴⁵ предвиђа три кривична дела из области опојних дрога, сврстаних у кривична дела против здравља људи (глава XXIII КЗ-а) и то неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (члан 246. КЗ-а), неовлашћено држање опојних дрога (члан 246а. КЗ-а) и омогућавање уживања опојних дрога (члан 247. КЗ-а).

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Кривични законик Краљевине Југославије, Службене новине, бр. 33-XIV

⁴¹ Т. Јанковић, Коментар Кривичног законика Краљевине Југославије, Нови Сад, 1938, стр. 236.

⁴² Службени лист ФНРЈ, бр. 16/50

⁴³ З. Борђевић, *op.cit.*, стр. 53.

⁴⁴ Службени лист СРФЈ, бр. 44/76

⁴⁵ Службени гласник РС, бр. 85/05, 88/05 - испр., 107/05 - испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 и 94/16

4.2. Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога

Кривично дело Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, прописано чланом 246. Кривичног законика Републике Србије састоји се у неовлашћеној производњи, прерађивању, продаји, нуђењу на продају, куповини ради продаје, или у неовлашћеном држању, преношењу, посредовању у продаји или куповини или у стављању у промет супстанци или препарата који су проглашени за опојне дроге. Радња извршења састоји се из више алтернативно предвиђених делатности, а то су:

- 1) производња- делатност којом се остварује сађење, гајење и убирање биљака или узимање екстракта, супстанци из њих. Реч је о активности којом се из одређене материје може добити супстанца која има својство опојне дроге. У чему се та активност састоји зависи од природе материје која се прерађује и из које се добија супстанца;
- 2) прерада- делатност којом се остварује чишћење, млевење или укрштање биљке дроге, односно вађење њених састојака хемијским или физичким путем и прављење производа (прах, течност) за употребу;
- 3) стављање у промет опојних дрога-продајом, нуђењем на продају или ради продаје, куповином, држањем, преношењем ради продаје, посредовањем у продаји или куповини или на други начин. Продаја је замена опојних дрога за новац (домаћи или страни), а нуђење на продају је покушај продаје у виду излагања и показивања робе и тражења за њу одређене цене. Стављање у промет на други начин је поклањање, давање на пробу, размена и сл. Омогућавање (радња помагање која је добила карактер самосталне радње извршења) стављања у промет се чини преношењем или посредовањем у куповини или продаји. Посредовање у продаји је тражење купца за робу или робе за купца.

Дело је свршено предузимањем било које законом одређене делатности. Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај који обухвата свест о неовлашћености поступања. За овај облик дела прописана је казна затвора од 3 до 12 година. Уз казну се учиниоцу дела обавезно изриче и мера безбедности одузимања предмета- опојних дрога и средства за њихову производњу.

Дело има два посебна облика.

Први посебан облик дела састоји се у неовлашћеном прављењу, набављању, посредовању и давању на употребу опреме, материјала или супстанци за које учинилац зна да су намењене за производњу дрога. Овде се као објект радње јављају опрема, материјал или супстанца, који су неопходни, односно намењени за производњу опојних дрога. То су различита средства која се могу употребити за припрему, производњу, коришћење или непосредно уношење опојне дроге у организам. Овај облик дела постоји када учинилац прави, производи, склапа, монтира или преправља предмете извршења овог дела. Радњу извршења представља и само поседовање ових предмета, њихово набављање (долажење у посед на било који начин), као и њихово давање на употребу другим лицима. Који су то предмети, опрема, материјал или супстанце који су намењени за производњу опојних дрога ствар је оцене суда у конкретном случају. То може бити: опрема (апарати и лабораторијски прибор), материјал (шприц, игле, лулу, лампе) или супстанце (разне хемикалије) које су иначе намењене за производњу опојних дрога, али то не мора бити случај. То могу бити и свакодневни предмети који се користе у домаћинству или индустрији (хемијској или фармацеутској) или у школским или у фабричким лабораторијама за друге намене, али који се могу употребити и за ову сврху. Довољно је да је учинилац дела свестан намене ових предмета, без обзира да ли код њега постоји и намера управљена на употребу ових предмета у циљу овог кривичног дела. Овај облик дела постоји само ако учинилац наведена средства још није употребио за производњу дроге, а ако јесте постоји само основни облик дела. За овај облик кривичног дела прописана је казна затвора од 6 месеци до 5 година.

Други посебан облик дела састоји се у узгајању мака, психоактивне конопље или неке друге биљке од које се добијају опојне дроге, или која у себи садржи материје које представљају опојну дрогу. Специфичност овог дела чине три елемента:

- 1) радња извршења се састоји у узгајању мака или психоактивне конопље или друге биљке;
- 2) радња извршења се предузима неовлашћено- противно одредбама Закона о производи и промету опојних дрога;
- 3) посебан предмет радње извршења- мак или психоактивна конопља или друга биљка из којих се добија опојна дрога или које само садрже опојну дрогу што мора бити обухваћено умишљајем учиниоца.

Лакши облик дела за који се учинилац може у потпуности ослободити од у закону прописане казне постоји када учинилац било ког облика дела открије надлежним органима од кога набавља опојну дрогу.

Дело има два тежа облика.

Први тежи облик дела постоји ако је основни облик извршен од стране групе, или ако је учинилац дела организовао мрежу препродаваца или посредника. Групу у смислу члана 112. став 22. КЗ-а чине најмање три лица која су повезана ради трајног или повремениог вршења кривичних дела, која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру. Ово дело постоји када радњу извршења предузима више лица која су се претходно договорили да удружено приступе једној или више, истих или различитих делатности управљених на производњу, прераду или стављање у промет опојних дрога. Посао се може и поделити договором, тако да нека лица производе, друга преносе, трећа прерађују и продају или само продају опојну дрогу. Удруживање треба да испуњава све услове за постојање злочиначког удружења и да потом удружени приступе производњи или промету дрога. Уколико је учинилац организовао мрежу препродаваца или посредника тада је радња извршења делатност проналажења, анимирања, придобијања, ангажовања и повезивања више лица за продају опојних дрога који се шаљу на разна места или пунктове. Та лица се могу, али и не морају међусобно познавати. Посредници су лица која одржавају везу препродаваца и продаваца, односно организатора мреже. За овој тежи облик дела предвиђена је казна затвора у трајању од 5 до 15 година.

Други тежи облик дела постоји ако је дело производње, прераде или стављања у промет опојних дрога извршено од стране организоване криминалне групе. Реч је о организованом, скупном вршењу кривичних дела ове врсте. Организовано криминалну групу у смислу члана 112. став 35. КЗ-а чини група од три или више лица која постоји одређено време и која делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи. За овај облик дела учинилац ће се казнити казном затвора од најмање 10 година.

Сви облици радње овог кривичног дела изражени су у закону трајним глаголима, што значи да радња код овог кривичног дела може бити извршена једном или више пута, а да у сваком случају постоји само једно кривично дело, док број поновљених радњи може бити од значаја само за одмеравање казне.

Сви облици овог кривичног дела врше се само са умишљајем. Код свих облика овог кривичног дела опојне дроге и средства за њихову производњу или прераду обавезно се одузимају, као мера безбедности.

Законом о производњи и промету опојних дрога (члан 2.) под опојним дрогама сматра се: „Опојне дроге су супстанце природног или синтетичког порекла чијом се употребом могу створити стања зависности која могу да изазову оштећења здравља или да на други начин угрозе људски интегритет у физичком, психичком или социјалном смислу.“⁴⁶ Такође, термин психотропне супстанце се према овом закону изједначава са термином опојне дроге.

Кривичним закоником Републике Србије (члан 112. став 15) под опојним дрогама сматрају се супстанце и препарати који су законом и другим прописом заснованим на закону проглашени за опојне дроге и остале психоактивне контролисане супстанце.⁴⁷

Према Закону о Психоактивним контролисаним супстанцама „Опојна дрога је свака супстанца биолошког, односно синтетичког порекла која се налази на Списку, у складу са Јединственом конвенцијом о опојним дрогама (Службени лист СФРЈ, број 2/64), односно супстанца која делује примарно на централни нервни систем смањујући осећај бола, изазивајући поспаност или будност, халуцинације, сметње у моторним функцијама, као и друге патолошке или функционалне промене централног нервног система.“⁴⁸

„Психоактивне контролисане супстанце у смислу овог закона су супстанце које се налазе на Списку психоактивних контролисаних супстанци. Психоактивне контролисане супстанце из става 1. овог члана су:

1. опојне дроге, односно наркотици;
2. психотропне супстанце;
3. производи биолошког порекла који имају психоактивно дејство;
4. друге психоактивне контролисане супстанце.“⁴⁹

Приликом одређења ових појмова у различитим законима дошло је до терминолошке несугласице коју је потребно појаснити. „Због начина на који је законодавац одредио шта се сматра опојним дрогама у једном, а шта психоактивним

⁴⁶ Службени лист СРЈ, бр. 46/96, 37/02 и Службени гласник РС, бр. 101/05

⁴⁷ Службени гласник РС, бр. 85/05, 88/05 - испр., 107/05 - испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 и 94/16

⁴⁸ Закон о психоактивним контролисаним супстанцама, Службени гласник РС, бр. 99/10

⁴⁹ Члан 2. Закона о психоактивним контролисаним супстанцама, Службени гласник РС, бр. 99/2010

контролисаним супстанцама у другом закону, у овом случају речи „остале“ и „друге“ нису синоними. Из тога даље произилази да је законодавац наводећи „опојне дроге“ (члан 112. став 15. Кривичног закона) и „психоактивне контролисане супстанце“ (члан 2. став 2. Закона о психоактивним контролисаним супстанцама) употребио различите, а истозначне изразе, па се појављује потреба да се то исправи, тако што би се употребио један или други израз.⁵⁰

Наиме, према Закону о психоактивним контролисаним супстанцама очигледно је да је појам опојне дроге ужи у односу на психоактивне контролисане супстанце, јер се према овом Закону под психоактивним контролисаним супстанцама поред опојних дрога сматрају и психотропне супстанце, производи биолошког порекла који имају психоактивно дејство и друге психоактивне контролисане супстанце. Јасно је да ова термилошка несугласица уноси једну пометњу у тумачењу изрза и адекватном коришћењу истих. Како би се отклонила пометња потребно је одлучити се за један израз који је погоднији и тачнији за коришћење. У овом случају би израз опојне дроге био сувишан, с обзиром да је ужи појам који се подводи под психоактивне контролисане супстанце, те би вероватно дошло до измене бројних закона, у којима би се израз „опојне дроге“ заменио изразом „психоактивне контролисане супстанце“. Но, иако постоји потреба за овим изменама реч је само о проблему термилошке али не и суштинске природе. Овај проблем је препознат и вероватно ће се у неком будућем периоду разрешити та термилошка несугласица и у законским одредбама.

Овај Закон прави разлику између опојних дрога и психотропних супстанци, па се према овом Закону под психотропном супстанцом сматра: „Свака супстанца биолошког, односно синтетичког порекла која се налази на Списку, у складу са Конвенцијом о психотропним супстанцама⁵¹, односно супстанца која делује примарно на централни нервни систем и мења моздане функције, због чега се мења перцепција, расположење, свест и понашање.“⁵²

Према Светској здравственој организацији дрога је: „Свака супстанца која унесена у организам може да модификује једну или више функција“.⁵³

Ни на међународном плану не постоји нека универзална дефиниција опојних дрога, тако да све међународне конвенције и други документи међународног карактера

⁵⁰ В. Делибашић, Поједина спорна питања у вези са опојним дрогама, *Crimen*, бр. 1/14, стр. 76.

⁵¹ Службени лист СФРЈ, бр. 40/73

⁵² Закон о психоактивним контролисаним супстанцама, Службени гласник РС, бр. 99/10

⁵³ *Terminology and Information on Drugs*, UNODCCP, New York, 1999, p. 64. преузето 22. 09. 2017. године

у овој области претежно користе набрајање супстанци које се подводе под опојне дроге, разврставајући их у одговарајуће групе, избегавајући њихово јасно дефинисање.

Но, у сваком случају како тема овог рада није фокусирана на термилошке недостатке, нећемо се детаљније бавити овим проблемом у наставку рада.

4.2. Неовлашћено држање опојних дрога

Неовлашћено држање опојних дрога (члан 246а. КЗ-а) једно је од три кривична дела у вези са опојним дрогама која су прописана Кривичним закоником Републике Србије, а припадају целини кривичних дела против здравља људи.

„Дело се састоји у неовлашћеном држању супстанце или препарата који су проглашени за опојне дроге у мањој количини за сопствену употребу.“⁵⁴

Објекат заштите је здравље људи, а објекат напада су опојне дроге (члан 112. став 15. КЗ-а). То су супстанце или препарати који су законом и другим прописом заснованим на закону проглашени за опојне дроге и остале психоактивне контролисане супстанце.⁵⁵

Неовлашћено држање опојних дрога, као посебан облик кривичног дела из члана 246а. КЗ-а представљао је новину у нашем законодавству када је Законом о изменама и допунама Кривичног закона СРЈ 2003. године уведено у наше позитивно право.⁵⁶ Тада је уведена кривична одговорност за неовлашћено поседовање опојних дрога и онда када се то не чини само ради њихове даље продаје. Ово кривично дело постоји онда када лице поседује ове супстанце ради личне потрошње, односно сопственог снабдевања дрогом, а не ради њене продаје. То заправо значи да би овај облик дела могли да врше зависници, односно корисници опојних дрога чија намера је искључиво лично коришћење опојних дрога, не и њена даља дистрибуција.

Радња извршења овог кривичног дела јесте неовлашћено држање опојне дроге. То је државинска, фактичка власт над препаратима или супстанцама без обзира да ли је то непосредно или посредно остварено. За извршење дела није битно како је учинилац дошао до опојне дроге. Као елементи радње овог кривичног дела издвајају се:

- 1) да је радња предузета неовлашћено, односно противно одредбама Закона о производњи и промету опојних дрога (држање опојних дрога није

⁵⁴ Д. Јовашевић, Љ. Митровић, Злоупотреба опојних дрога у кривичном законодавству Босне и Херцеговине, Зборник радова, Друштвена реакција на савремене облике угрожавања безбедности, Бања Лука, 2012, стр. 281-290

⁵⁵ Члан 112. став 15. КЗ РС

⁵⁶ Службени гласник РС, бр. 39/03

индиковано медицинским или фармацеутским разлозима или није предузето у циљу вршења научног или лабораторијског истраживања);

- 2) радња извршења се предузима у односу на мању количину опојне дроге (шта је „мања количина“ дефинише се за сваки конкретан случај);
- 3) потребно је да постоји намера држања опојне дроге искључиво за личну, сопствену употребу (без намере продаје дроге другим лицима).

Појам опојних дрога дефинисан је како Кривичним закоником, тако и Законом о производњи и промету опојних дрога, али и Законом о психоактивним контролисаним супстанцама, што је детаљније обрађено на почетку ове тематске целине.

Учинилац овог кривичног дела може да буде свако лице, али је по правилу лице које је зависно од опојних дрога, односно зависник.

Као облик кривице који је потребан за постојање овог дела јавља се умишљај који обухвата свест о неовлашћености поступања учиниоца.

За ово дело прописана је новчана казна или казна затвора до 3 године, али се учинилац може и у потпуности ослободити од казне. За ово кривично дело се уз казну или ослобођење од казне изриче и мера безбедности одузимања предмета, односно опојних дрога.

Лакши облик дела постоји у случају да учинилац открије надлежним органима од кога набавља дрогу, услед чега се може у потпуности ослободити од казне.

4.3. Омогућавање уживања опојних дрога

Омогућавање уживања опојних дрога јесте још једно кривично дело у вези са опојним дрогама које је прописано чланом 247. Кривичног законика Републике Србије, и спада у групу кривичних дела против здравља људи. „Дело се састоји у навођењу другог на уживање опојне дроге, давању другоме опојне дроге да је ужива он или друго лице, у стављању на располагање просторија ради уживања опојне дроге или у омогућавању на други начин другом лицу да је ужива.“⁵⁷

Објекат заштите јесте здравље људи, а објекат напада су опојне дроге (члан 112. став 15. КЗ-а). То су супстанце или препарати који су законом или другим прописом заснованом на закону проглашени за опојне дроге и остале психоактивне контролисане супстанце.⁵⁸ Појам опојних дрога поред Кривичног законика РС дефинисан је и

⁵⁷ Д. Јовашевић, Кривично дело омогућавања уживања опојних дрога према новом кривичном законодавству, Безбедност, Београд, бр. 3/91, стр. 266-271.

⁵⁸ Члан 112. став 15. КЗ РС

Законом о производњи и промету опојних дрога, али и Законом о психоактивним контролисаним супстанцама.

„Код овог дела су радње подстрекавања или помагања којима се другом лицу омогућава или олакшава уживање опојних дрога предвиђене као самостално кривично дело.“⁵⁹

Радња извршења овог кривичног дела састоји се из више алтернативно предвиђених радњи и то:

1. навођење другог лица на уживање опојне дроге, што подразумева подстрекавање у смислу стварања или учвршћивања одлуке код другог лица да започне или да настави да ужива неку од опојних дрога;
2. давање другоме опојне дроге да је ужива он или треће лице подразумева поклањање или уступање опојне дроге другоме да је користи бесплатно, на услугу или на зајам, односно омогућавање другом лицу да дође у посед опојне дроге;
3. стављање просторија на располагање другом лицу ради уживања подразумева уступање једном или више лица својих просторија да их користе за уживање дрога, једнократно или на дуже време, уз накнаду или без ње, у присуству власника или држаоца или не. Под просторијом се подразумева стан, део стана, соба, таван, подрум, шупа, викендица или сваки други ограђен и затворен простор који није доступан другим лицима без уклањања препрека;
4. омогућавање уживања опојне дроге се може извршити и на други начин кроз различите делатности доприношења другом лицу да узме опојну дрогу: позајмљивање прибора, давање савета за употребу, давање обавештења о лицима или местима где се дрога може набавити и сл.⁶⁰

За основни облик дела прописана је казна затвора у трајању од 6 месеци до 5 година. Уз казну се обавезно изриче мера безбедности одузимања предмета, односно опојних дрога.

Дело има два тежа облика. Први тежи облик постоји:

- 1) ако је дело извршено према малолетном лицу (лице које у време извршења дела нема навршених 18 година живота, што мора бити познато учиниоцу) ;

⁵⁹ Д. Јовашевић, Љ. Митровић, *op.cit.*, стр. 281-290.

⁶⁰ Д. Јовашевић, *op. cit.*, стр. 171.

- 2) ако је дело учињено према више лица (када је нека од радњи извршења предузета према два или више лица без обзира да ли је неко од њих на овај начин заиста и уживало опојне дроге);
- 3) ако је дело изазвало нарочито тешке последице (које су теже последице суд утврђује за сваки конкретан случај, али потребно је да учинилац у односу на тежу последицу мора да поступа са нехатом).

Казна затвора предвиђена за овај облик дела јесте у трајању од две до десет година.

Други тежи облик дела постоји ако је услед предузете радње извршења у било ком облику наступила смрт другог лица. Потребно је да смрт као тежа последица према којој постоји нехат учиниоца буде у узрочно-последичној вези са предузетом радњом омогућавања уживања опојне дроге услед чега је друго лице заиста и унело опојну дрогу у организам.

Казна затвора предвиђена за овај облик дела износи од 3 до 15 година.

Извршилац свих облика овог кривичног дела може бити свако лице, а у погледу кривице потребно је да постоји умишљај.

5. ОТКРИВАЊЕ НАРКОКРИМИНАЛА

5.1. Начини сазнања

Наркокриминал као један од најмасовнијих, најделикатнијих и најозбиљнијих облика криминала захтева брзу, аргесивну реакцију као и ангажовање припадника полиције на благовременом прикупљању информација о криминалним активностима. Специфичност овог облика криминала битно отежава прикупљање информација од стране надлежних, те се управо из тог разлога захтева додатно ангажовање и самоиницијативност припадника полиције у прикупљању информација. Наиме, не може се и не треба чекати да се до информација дође прикупљањем истих од грађана или другим уобичајеним методама. Мора се постићи офанзивност већ при првим корацима, јер је реч о сложенем, организованом и професионалном соју људи који се баве овим незаконитим активностима и који на све начине настоје да остану неоткривени. Ангажовање полиције на прикупљању информација може спречити још неизвршена кривична дела, али и помоћи у расветљавању већ извршених, при чему неке наизглед небитне информације у даљем поступку могу бити од круцијалног значаја за расветљавање тешких кривичних дела наркокриминала.

Потребно је и међу грађанима развити свест о штетним ефектима и последицама конзумирања психоактивних супстанци, посебно међу млађом популацијом и тиме их подстаћи да се и они укључе у борбу против наркокриминала и да сарађују и пружају помоћ полицији на посредан начин, прикупљањем и давањем информација. Посредно се долази до информација да је дело извршено, али још теже је доћи до осталих информација, о учиниоцу, делу, месту и времену извршења, као и о жртви. Први корак јесте доћи до сазнања да је дело уопште извршено. До тих сазнања може се доћи прикупљањем обавештења, пријавом од стране грађана, сведока, учиниоца, потом активношћу органа унутрашњих послова (претресање стана и других просторија, током рације, прегледом превозних средстава и др.), јавним поговарањем или путем средстава јавног информисања, или затицањем на делу (*in flagranti*). Органи унутрашњих послова ангажују се на прикупљању обавештења од лица која могу поседовати потребне информације, које ће у поступку послужити као индиције за даљи рад и усмерити их на адекватна лица или локације.

Како истиче професор Божа Бановић, у откривању и доказивању кривичних дела везаних за опојне дроге круцијалну улогу играју управо органи унутрашњих послова и органи царине, чија блиска сарадња и координација представља неизбежан

корак ка успеху.⁶¹ Потребне информације и интересантне податке органима реда могу дати лица која се крећу или су блиска криминалним круговима, било да их за то вежу родбинске, пријатељске или професионалне везе, као и лица која обављају одређене професије, или су пак била осуђивана за сличне деликте.⁶² Лица која раде на таквим радним местима путем којих су у контакту са дилерима, или са корисницима дроге, као што су власници и конобари угоститељских објеката, особље запослено у хотелима и баровима, кафићима, таксисти, радници на паркинзима, бензинским пумпама, могу често поседовати корисне информације.⁶³ Издржавање затворских казни за исте врсте кривичних дела, у овом случају везане за опојне дроге, неретко могу повезати лица и узроковати њихову сарадњу, након завршетка издржавања казне. Грађани пријављују сумњиво понашање и окупљање наркомана у свом окружењу како би заштитили своју породицу и своју околину од наркодилера.

С обзиром да су пријаве од стране грађана ретке, као последица страха од освете, ако неко од дилера или зависника сазна да лице снабдева полицију информацијама, то је разлог више да се полиција ангажује на том подручју с циљем прибављања додатних информација, потребних за гоњење учинилаца. Јавно поговарање још је један вид прикупљања информација, које пре свега морају бити проверене, јер се њихова тачност увек доводи у питање. Обављањем редовних полицијских послова као што су претресање стана, превозних средстава, рација и слично могу се прикупити информације или пак трагови који указују на кривична дела из области наркокриминала. Проналаском трагова може се доћи до лица која се баве производњом, продајом или кријумчарењем опојних дрога. Хватање на делу, или тзв. *in flagranti* један је од најсигурнијих начина доказивања кривичних дела у вези са опојним дрогама, јер поред присутног материјалног доказа, имамо и присуство лица које је дело извршило.

У истрагама наркокриминала најтеже је повезати дрогу са лицем или лицима, тако да је хватање на делу идеалан начин да се тај циљ постигне. Искусан и професионалан полицијски службеник и при рутинском утврђивању идентитета може проценити по понашању лица да је он зависник или дилер и предузети даље активности на његовом процесуирању. Лице се у извршењу кривичног дела наркокриминала може ухватити приликом продаје, односно примопредаје дроге када

⁶¹ М. Жарковић, Б. Бановић, Љ. Ступар, В. Ивановић, Криминалистика, Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 1997, стр. 187.

⁶² З. Ђорђевић, *op.cit.*, стр. 123.

⁶³ М. Жарковић, Б. Бановић, Љ. Ступар, В. Ивановић, *op.cit.*, стр. 182.

то ради лично, лицем у лице са купцем, али дилери избегавају такав начин продаје управно због великог ризика од откривања и хватања на делу. Овде је битно доказати намеру, како би се утврдило о ком кривичном делу је реч.

У наставку ће бити детаљније објашњено о начинима куповине и продаје наркотика, као и о местима на којима се таква размена врши. Поред ових начина, значајно место у сазнању и расветљавању ових кривичних дела имају и посебне истражне технике које се примењују у случајевима када претходне активности не дају очекиване резултате. Иако број регистрованих наркомана на неком подручју указује да се у тим срединама крећу и нарко дилери који им набављају и достављају дрогу, сви они су крајње опрезни приликом продаје и куповине, организовани и професионални, тако да то додатно отежава прикупљање информација. Класичан реактивни приступ од стране полиције у оваквим околностима и случајевима не даје повољне резултате, те се мало деликатније мора приступити овом проблему. Самим тим што жртва себе не сматра жртвом и што нема намеру да буде откривена, јасно указује да неће сарађивати са полицијом, у крајњој линији и због сопствене безбедности и страха да би јој се дилери или други чланови криминалних група могли осветити уколико ода неке информације. Како криминалци проналазе нове, софистицираније начине да остану неоткривени након извршених дела, тако и полиција мора бити иновативна, конспиративна и тактички настојена у спровођењу својих активности усмерених ка откривању и расветљавању ових кривичних дела. Управо су овакве потребе као резултат донеле проактиван приступ од стране полиције у циљу делотворнијег расветљавања појединих кривичних дела. Криминалистичке истраге наркокриминала су у основи веома сложене, захтевају добру организованост и сарадњу, која често подразумева сарадњу на неком вишем нивоу, и ван државних граница.

Специфичност наркокриминала као облика организованог криминала огледа се у томе што је реч о консензуалним деликтима, односно деликтима без жртве, те је долажење до информација о извршеном кривичном делу отежано. За разлику од осталих кривичних дела у којима имамо оштећеног, односно жртву која дело пријављује и сарађује са полицијом ради проналаска учиниоца, код ових деликата је тешко и доћи до сазнања да је дело извршено, посебно уколико нема сведока.

Сам ланац функционисања криминалних организација има за циљ да заштити појединце на врху тог ланца, а да полицији остану доступни они на дну, који су лако заменљиви и мање значајни чланови. Ово је разлог више да полиција приликом поступања у оваквим случајевима не посматра само појединца него да сагледа ширу

слику и да покуша да повеже те активности са више лица која су умешана, а не да се задовољи хватањем и процесуирањем само уличних продаваца или пак само наркомана, који су тек пуки корисници производа у чијој производњи је учествовао велики број људи. Неретко се такве информације прикупљају посредно, преко лица која нису директно умешана, али се због специфичности посла којим се баве често налазе у таквој средини и у друштву таквих људи (проститутке, таксисти и сл.).

Ланац функционисања наркокриминала подразумева неколико карика. На врху пирамиде јесте организатор, потом иде произвођач, па дистрибутер, односно продавац на велико и улични дилер, односно продавац на мало, а на крају корисник, односно наркоман. Лица која најчешће подлежу полицијским активностима, управо су из задњих редова, то су улични дилер и сам зависник, при чему се дешава да је сам дилер уједно и зависник тако да полиција процесуира свега једно лице у овом зачараном кругу великих играча. Управо из тог разлога полицијске активности не смеју бити тако уско усмерене на поједина лица већ се круг мора проширити, како се овакве грешке не би понављале. Организатори криминалних група и имају за циљ да полиција процесуира само мање битне играче који су заменљиви и не знају много, и на тај начин штите себе али и остатак организације која након брзе замене изгубљеног члана наставља даље да функционише без већих проблема.

Активности полиције кад је реч о накриминалу морају бити офанзивне и продорне, динамичне, а то подразумева да се на разне начине мора доћи до прикупљања обавештења и информација неопходних за рад, применом специјалних истражних техника као што су симулована куповина наркотика, контролисана испорука, па и метода коришћења прикривеног иследника. Офанзивност се поред прикупљања информација и обавештења о месту и времену деловања криминалних група може схватити и као офанзивност у смислу физичког продора припадника полиције у криминалне редове (прикривени иследник или информатор). Чекање да се спонтано дође до неких информација у овим случајевима не даје резултате, те се с тога полиција мора ангажовати на прикупљању информација суптилнијим путем, увек имајући у виду да истрага мора имати ширину и обухватити целу криминалну организацију.

Дешава се да поступак прикупљања информација споља не даје задовољавајуће резултате, па се као последица тога примењују методи који су директнији али и опаснији. Реч је о прикупљању информација изнутра, инфилтрирањем прикривених иследника у криминалну организацију. Ове методе су некад једини начин да се дође до

потребних информација, али су прилично опасне и ризичне нарочито за лица која се инфилтрирају.

Треба поменути да су чланови криминалних организација веома неповерљиви и опрезни кад је реч о прихватању и увођењу нових чланова у посао и да их често тестирају да би утврдили стварне намере нових чланова. Пре саме инфилтрације веома је битно прикупити што више информација о групи, њеним члановима, склоностима ка насиљу, оружју и другим облицима девијантног понашања, круговима у којима се крећу, начинима кажњавања издајника које користе и слично. Сваки детаљ који се прикупи може бити од значаја за даљу истрагу. Подаци о регистрованим наркоменима у одређеној средини могу бити неки индикатори који ће усмерити полицијски рад и тајним праћењем и снимањем могу се прикупити још неке информације о другим лицима која се крећу у криминалним круговима, а раније нису била позната полицији.

Постоје индикатори којима се полиција руководи при откривању ових кривичних дела, па се може поћи од лица (зависника или дилера), а може се поћи и од објеката, одређених локација на којима могу бити смештене тајне лабораторије за производњу дрога. Такође, полиција свој рад може усмерити на откривање кријумчарења наркотика, односно откривање путева дроге којима она пролази све до крајњих потрошача. У зависности од тога којим информацијама се располаже тако се и одређује одакле се почиње, односно да ли се ослањају на лица, на објекте или на превозна средства којима дрога путује. Када све ово не даје жељене резултате, могу се применити и специјалне истражне технике као што су симулована куповина наркотика, инфилтрација прикривеног иследника у криминалну средину или пак контролисана испорука. Поред ових метода и упоредо с њима може се користити и тајно праћење и снимање, односно опсервација лица и објеката као допунске технике прикупљања информација.

Када се као извор информација користе лица ситуација је деликатна и често представља губљење времена. Сами зависници су може се рећи најмање опрезни, нарочито у ситуацијама недостатка наркотика и постојања кризе. Ипак, сарадња зависника у раду полиције не даје никакву сигурност и напредак јер су они веома нестабилни и мењају своје мишљење и исказе. Наркомани могу пристати на сарадњу са полицијом, најчешће за одређену новчану суму, али је сарадња с њима ризична јер се често двоуме да ли да пређу ту границу, знајући да би последице по њих ако организација за то сазна биле кобне. У најбољем случају остали би без добављача, односно дилера, а у најгорем подлегли би неком виду сурове освете од стране

криминалне организације која на тај начин шаље поруку осталим члановима како пролазе они који их издају.

Наркоман као сарадник полиције, односно информатор веома је непоуздан јер је његов једини циљ да од полиције добије новац, а да истовремено не буде откривен као издајник. Дешава се да наркомани дају лажне и измишљене информације и да усмеравају активности полиције у погрешном смеру, како би били на добитку на обе стране. Сам зависник је као сведок непоуздан јер они често мењају исказе, бивају агресивни, непријатељски настројени према полицији. Разговор са зависником треба да буде усмерен на неке друге ствари из његовог живота, а потом да се постепено приближава теми наркотика. Он не сме бити осуђиван и несхваћен од стране полиције јер ће га то само подстаћи да прекине сарадњу. Он треба да стекне утисак да га полиција не осуђује, већ да га у некој мери и разуме, његове разлоге, његове проблеме, да дилери нису његови противници, али да их искоришћавају „резањем“ дроге и да је то прилика за освету. Нису ретки случајеви да управо због лошег квалитета дроге, у коју дилери додају разне супстанце како би је разблажили и тај начин имали додатну зараду за себе, услед повећане количине, дође до смртног исхода корисника те дроге на улици. То су трикови којима се полиција служи како би на један невин начин дошла до потребних података при чему се зависник неће осећати искоришћено и несхваћено, а даће све оно што се од њега тражи.

Не препоручује се позивање зависника за сведока на суду, јер они често мењају место пребивалишта, под дејством су дрога и нису у стању да сведоче, мењају исказе, не појављују се на суду, агресивни су и све то их етикетира као лошу категорију сведока.⁶⁴ Далеко је ефикасније процесуирање самих зависника, али и дилера уколико се код њих нађу психоактивне супстанце. То је чврст материјални доказ, само је потребно утврдити намеру, да ли лице то поседује за сопствену употребу, или пак за продају. Такав доказ се не може оспорити, а намера се може доказати праћењем осталих трагова и присуством или одсуством истих. Ако лице поред мале количине дроге (нпр. довољна за једно коришћење) поседује и шприц, иглу или друга помоћна средства код себе, јасно је да је намера коришћења дроге за сопствене потребе. С друге стране, уколико лице поседује већу количину дроге, а нема трагова коришћења исте, то је показатељ да је вероватно дрогу планирао да прода. У сваком случају треба бити крајње опрезан при личном претресању зависника, али и претресању његовог стана, и

⁶⁴ Д. Маринковић, О. Лајић, *op.cit.*, стр. 235.

при његовом привођењу, најпре због сопствене безбедности и ризика од агресивности и напада, а онда и од могуће ненамерне конзумације или удисања наркотика, па и опасности од заразе ХИВ-ом од кога болује велики број зависника.

„Најтеже последице наркоманије везане су за AIDS, који је попримио размере пандемије, а сматра се да је половина оболелих инфицирана интравенским узимањем дрога (нестерилним иглама).“⁶⁵ Поред ове методе прикупљања информација или пак материјалних доказа при самом контакту са дилером или зависником, полиција често до информација долази и проналаском тајних лабораторија за производњу дрога.

⁶⁵ М. Бошковић, Криминогени значај дрога, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, број 1-3, 2001, стр. 42.

6. КРИМИНАЛИСТИЧКЕ ИСТРАГЕ ТАЈНИХ ЛАБОРАТОРИЈА ЗА ПРОИЗВОДЊУ ДРОГА

Тајне лабораторије за производњу опојних дрога су у експанзији годинама уназад, јер се увидело да је тај начин производње синтетичких дрога прилично јефтинији од производње природних дрога. „Производња полу природних дрога, синтетичких дрога, дизајнер дрога⁶⁶ и прекурсора спада у најуносније активности организованог криминала. Предност синтетичких дрога огледа се у томе што могу да се производе широм света јер нису условљене географским факторима за разлику од производње природних дрога.“⁶⁷

Произвођачи синтетичких дрога проналазе стара, напуштена складишта, удаљена од градских средина и од њих формирају модерне лабораторије у којима смештају апарате и опрему потребну за те сврхе. Поред опреме, потребне су им и сировине, такозвани прекурсори и основне супстанце, али и стручно особље, попут хемичара или фармацеута, који познају хемијске реакције и процесе. Након тога производни погон је спреман за рад и готови производи се најчешће таблетирају или пакују у већим количинама које се превозе на сигурна места, тзв. штекове у којима остају до продаје.

Криминалистичке истраге тајних лабораторија са собом носе велики ризик и опасност од повређивања лица која улазе у непознат објект у ком се одвијају хемијске реакције и у ком може доћи до пожара, експлозија, отровних испарења. Управо из тих разлога лица која се шаљу на такве задатке морају бити веома стручна, обучена и упућена у ризике којима се излажу, те способна да их неутралишу и избегну. Наравно, полицијски службеници који врше упаде у овакве објекте морају бити снабдевени свом неопходном опремом ради заштите сопственог здравља, и морају бити спремни на сваки сценарио који им чланови криминалних организација могу приредити. Дешава се да је у оваквим просторијама постављена замка за полицију, у виду експлозије након притиска прекидача којим се пали светло и слично, те полиција и такве ствари мора узети у обзир.

⁶⁶ Дизајнер дроге су супстанце чија је молекуларна структура промењена у циљу побољшања њиховог дејства или заобилажења законских прописа, тиме што се хемијским поступком производи нова дрога која није на официјелној листи контролисаних супстанци, а која је по свом дејству аналогна хероину или кокаину.

⁶⁷ Г. Зоран, Криминална индустрија синтетичких дрога: Тренд у Србији, Ревизија за безбедност, бр. 10/09, стр. 48-49.

До информација где се налази тајна лабораторија полиција може доћи по чувењу, односно преко лица којима су познате те локације, као што су запослени у ноћним клубовима, таксисти, радници на паркинзима, ноћни чувари и слично. Испарења, интензивни мириси који се шире изван објекта производње дрога такође су важан показатељ производње истих.

Куповина великих количина хемикалија, реагенаса и лабораторијских посуда јесте још један од показатеља, али и присуство фармацеута, хемичара и другог медицински стручног особља даје основа за сумњу.

Отпад као последица производње може бити неадекватно одлаган, у кесе и контејнере, са остављеним налепницама хемијских једињења и празним бочицама на којима су трагови белог праха, на шта могу и обични грађани указати и посумњати па о томе обавестити полицију. Повећана потрошња електричне енергије, као и потрошња воде, велики број грејних тела, честа флукуација људи у овим објектима, нарочито у касним сатима, паркирана комби возила, кутије и пакети за складиштење робе, све су то показатељи производње великих количина недозвољених средстава.

Бројне лабораторије откривене су управо због нерационалне потрошње воде и струје за одређени део године. Чак су неке лабораторије у кућним условима откривене на основу недостатка снега на крову у зимском периоду. Неке лабораторије бивају откривене након пожара или експлозија, као последица недовољне пажње и опрезности или претераног коришћења апаратуре у малом простору, без вентилационих отвора. Дешава се да се такве лабораторије открију и након рутинских контрола полиције, али и након притужби грађана на непријатне мирисе и испарења која подсећају на сирћетну киселину, разређивач, алкохол, бензин.

Када полиција дође до информација о локацији тајне лабораторије започиње процес тајног праћења и снимања како самог објекта, тако и лица која се у њему крећу, која долазе и одлазе. Утврђују се навике и понашања тих лица, степен опасности који са собом носе, врста наоружања коју поседују, могући излази за случај бекства и замке или мере предострожности које постављају за случај напада или откривања од стране полиције. Такође, покушава се утврдити да ли се у тој лабораторији одвијају сви процеси, или се можда део одвија на другој скривеној локацији.

Тимови полиције који се ангажују у овим акцијама морају поседовати све ове информације, како би знали са каквим се потенцијалним претњама могу сусрести иза тих врата. Они морају имати добру координацију и комуникацију, међусобну, али и са надлежним, за случај подршке и додатних информација. Поред откривања

лабораторије и упада у њу, потребно је извршити и лишење слободе лица која се налазе у њој, обезбеђење места догађаја, демонтирање тајне лабораторије, заплону дроге и рашчишћавање терена. Управо због потребне стручности и способности, као и различитих знања и вештина које су неопходне за ове акције формирају се три тима полиције, један задужен за упад, други за заплону, а трећи за подршку.

Тим за упад има задатак да за што краће време уђе у просторију и обезбеди место догађаја, као и да отклони непосредну опасност која би могла да угрози присутне. Такође, тим за упад је задужен и да изврши лишење слободе присутних лица у лабораторији, као и да прве информације о затеченом стању достави тиму за заплону, који касније улази у лабораторију. Тим за упад мора бити спреман и на клопке које им могу бити постављене, у виду прекидача који је повезан са експлозивном направом, или пак у виду отровних испарења остављених с том намером у просторији. Управо из ових разлога тим за упад мора бити веома стручан, брз, оспособљен и спреман на сваки сценарио. Мора бити састављен од стручњака који поседују адекватна знања потребна да спрече експлозију, пожар, као и да зауставе или одложе неку хемијску реакцију како би добили на времену и заштитили себе и свој тим. Дешава се и то да полиција мора сарађивати са лицима која у лабораторији врше процес производње, како би се зауставила апаратура и постројења и осигурала безбедност свих. Свакако да тим мора успоставити ауторитет и контролу над ситуацијом јер је само присуство хемикалија, топлоте и криминалаца на тако малом простору довољна опасност да нешто крене по злу. Сам приступ овим лабораторијама са собом носи различите ризике али и потребе да се прикупе информације и сачувају докази, те због тога тимови морају водити рачуна да приликом деактивирања направа и отклањања опасности не униште трагове који ће бити од значаја за даље поступање.

Тим за заплону мора бити обучен да отклони опасност од разних хемикалија и експлозија или пожара, за случај да тим за упад није у тој мери стручан (у зависности од тога колико је модерна апаратура која се у лабораторији налази и који степен стручности поседују лица која у њој раде). Док отклањају опасност они ће се трудити да сачувају све трагове и потенцијалне доказе. Овде је потребно напоменути да лица која не поседују заштитну опрему не смеју да улазе у лабораторију јер би себе беспотребно изложила опасности по здравље. Разна испарења могу изазвати оштећења коже, очију, дисајних путева и друге здравствене тегобе. Потребно је избегавати контакт са празном амбалажом, отпадом и посудама које могу бити контаминирани. Заштитне рукавице али и заштитна маска преко су потребан део опреме у случају

оваквих активности. Топлота је још један фактор који доприноси опасности од експлозије или пожара, па се при уласку у просторију морају осматрити прозори и вентилациони отвори и ставити у погон, како би се обезбедило струјање ваздуха и самим тим смањио ниво испарења.

Основни задатак тима за заплону јесте да изврши заплону пронађених психоактивних супстанци, али и свих осталих трагова који могу дати неке резултате, као што су опрема, посуде, амбалажа, отпад, остаци од хране и пића на којима се могу пронаћи биолошки трагови лица која нису затечена у лабораторији. Сва пратећа документација, нотеси, именици, мејлови, поруке, белешке, поруџбине хемикалија и опреме, подаци о локацијама и лицима који су умешани у ове активности, бројеви телефона, адресе, имена, све што се пронађе може имати неку заједничку нит и везу која би се касније утврдила као битна. Управо због будућих закључака не сме се бити несмотрен и површан у прикупљању потенцијалног доказног материјала. Потребно је узети и узорке воде, земљишта у околини лабораторије, као и прегледати оближње контејнере.

Запленом свих потребних супстанци рад полиције се на месту проналаска истих завршава и оне се даље прослеђују форензичарима и другим стручњацима на даљу обраду и анализу. Може се рећи да сигурније резултате даје проналазак тајних лабораторија од стране полиције, него информације које се прикупљају од дилера или зависника, самим тим што лабораторије поседују сигурне материјалне доказе, насупрот лица која дају лажне исказе или уопште не желе да дају исказе. Поред ових начина, полиција до доказа долази и добијањем информација о томе како и где се дрога кријумчари и путује до крајњих корисника. Путеви дроге одвијају се на многобројне начине и разним средствима о којима ће бити више речи у наставку.

7. КРИМИНАЛИСТИЧКЕ ИСТРАГЕ КРИЈУМЧАРЕЊА ОПОЈНИХ ДРОГА НА ТЕЛУ И У ТЕЛУ

За кријумчарење опојних дрога користе се многобројни начини, суптилни више или мање, али сви са истим циљем, да дрога сигне на жељену дестинацију без откривања исте. Лично кријумчарење опојних дрога на телу и у телу захтева најмање средстава али носи највећи ризик од откривања. Насупрот томе користе се превозна средства за њихово кријумчарење као што су брод, воз, авион, аутомобил, камион и др.

Лично кријумчарење наркотика носи са собом велики ризик због емоција као фактора разоткривања. Лица које на себи или у себи носе недозвољена средства и која треба да прођу одређену контролу од стране надлежних органа, било да је то на аеродрому, државној граници или слично реагују на опасност од откривања и њихово тело шаље сигнале који на то указују. Они се одају како физичким изгледом, одевањем, пртљагом, тако и говором, гестикулацијом, покретима и разговором који сви заједно указују да особа нешто крије и да услед страха мења своје понашање. Одевни предмети кријумчара дроге често указују на несклад зимске и летње гардеробе (мајица, или кошуља и чизме нпр.), на неодговарајућу величину у односу на конституцију особе, дешава се да носе гардеробу са које није скинута етикета (последича честог пресвлачења и камуфлирања, али и журбе). Несклад између шавова на одећи, лако уочљива испупчења која дају места сумњи, пртљаг који је превише упадљив или пак превише неупадљив за далек пут. Разлике у етикети, шавовима, боји пртљага, количини одеће спакованој у исти, несклад између унутрашњег и спољашњег изгледа пртљага који указује на постојање дуплог дна, преправке и слично, представљају индиције да особа нешто крије. Дешава се да се особа неконтролисано зноји услед стреса који доживљава, а да то није специфично нарочито не у зимском периоду, па и то може бити једна од индиција. Кад је реч о физичком изгледу, кријумчари често покушавају да не скрену пажњу на себе и желе да се стопе са околином, али некада могу у томе претерати и разоткрити сами себе. Коришћење перика, уметака, лажне браде или бркова како би изменили физички изглед до непрепознатљивости, и прилагодили га оном у набављеним документима могу указивати на несклад и извештаченост. Свеже фарбана коса, лаички ошишана, неуредна, такође указује на скорашње промене у изгледу. Одсуство шминке, или велика количина исте може бити део камуфлаже.

Промене у емоционалном стању особе огледају се у променама у говору као што су замуцкивање, промена боје гласа, затим променама у гестикулацији, особа превише објашњава, прави нагле покрете, скреће поглед, клати се, трља руке, чеше нос или уши (свраб се јавља као последица налета крви у периферне делове тела, како би се растеретило срце које пумпа више крви услед скока адреналина).

Промене у понашању могу се манифестовати и дрхтавицом целог тела, израженом нервозом и скретањем погледа, подрхтавањем усана, црвенилом у лицу. Преглед лица може такође донети резултате у смислу проналаска опојних дрога на телу или у телу истог. Кријумчари опојних дрога користе разне начине сакривања дроге на телу, везивањем појасева, сакривањем дроге у гипсу руке или ноге, завојима, фингираном трудноћом.

Обућа, дупли ђонови, накит, па и гардероба су још један од начина за кријумчарење дроге преко границе. Постоји чак и један случај кријумчарења наркотика у силиконским грудима. Кријумчари су вешти у сакривању дроге, али у прикривању емоција, они који су мање искусни често показују слабости због којих се и разоткривају. Дешава се да они користе децу, односно њихове играчке за сакривање наркотика, да би изгледали мање сумњиво, или пак плаћају старијим особама да у неким предметима пренесу дрогу за одређену суму новца. Ипак, најсигурнији начин и најмање опасан за откривање од стране полиције јесте кријумчарење дроге у телу. Ово је уједно и најопаснији начин по лице које кријумчари, јер ако нешто пође по злу, смртни исход један је од могућих сценарија. Наиме, мање количине дроге могу се крити и у природним шупљинама на телу, као што су уста, анус или вагина. Кријумчари подлежу и овим методама, како би постигли свој крајњи циљ.

Гутање наркотика један је од најекстремнијих начина кријумчарења истих. Због масовности коришћења ове методе добили су и свој назив, тзв гутачи дрога или муле. Ове методе се користе све чешће јер се тешко откривају и пролазе скенере на аеродромима и границама. Показатељи који могу указати на сумњу јесу земља из које особа путује (најчешће су у питању државе Јужне Америке), количина пртљага коју носе са собом, место куповине авионске карте, изгладнелост, дехидратација и слично. До прегледа особе долази тек кад надлежни органи посумњају да особа у телу крије дрогу, па се упути на лекарски преглед, којим се проверавају између осталог и шупљине на телу, али и унутрашњост желуца у коме се често крију опојне дроге.

Кријумчари гутају дрогу у посебним ампулама, отпорним на желудачну киселину, у лубрикантима, распоређеним у пакетиће тешке свега неколико грама и

мање, који у организму остају и до 48 сати, након чега их, кад дођу у сигурну зону избацују путем столице, користећи лаксативе.

За време преношења наркотика у телу особа не сме да једе, а воду пије мало у гутљајима, како се не би подстицало лучење желудачне киселине, која би након извесног времена разградила зид ампуле или лубриканта и ослободила дрогу у организам. Дешава се да приликом преноса дроге, неки од пакетића пукне због неадекватног и неопрезног паковања, што може изазвати здравствене проблеме, па и смрт особе у чијем телу се налази. Дрога се брзо шири кроз организам и апсорбује, успорава рад срца и дисајне путеве и доводи лице у стање коме за кратак период.

Рендгенским снимцима се може установити присуство страног тела у желуцу, ампула и пакетића у којима се крије дрога, али да би се лице подвргло рендгену потребно је да полицајац на граници посумња да је у питању лице које кријумчари дрогу у телу и да га упуту на преглед. Дрога се поред ампула отпорних на желудачну киселину може стављати и у одсечене прсте латекс рукавица које се везују, па дуплирају и облажу воском пре гутања.⁶⁸ Ако дође до откривања истих, не само да је реч о успешној акцији надлежних органа, већ је спречен потенцијални смртни исход особе која је дрогу преносила. Некада се примењује и такозвани метод „пушке“ који подразумева смештање више курира на исти лет у нади да ће неки од њих проћи контролу неоткривени и успети да пренесу дрогу до крајњег одредишта.⁶⁹ Истина, царински органи дневно могу да прегледају ограничен број путника и када неког открију у кријумчарењу наркотика, скреће се пажња са других путника.

За преношење дроге у телу често се користе и студенти, млади који су спремни да ризикују да би зарадили нешто новца, који иначе нису наркомани, али су у томе видели добру прилику за laku зарату, која често може да се заврши лоше по њих. Посредници су лица с којима тзв. гутачи дрога једино ступају у контакт, од читаве организације наркогрупе, тако да и кад буду откривени они једино знају посредника. Они нису упућени у то одакле дрога стиже, ко је производи нити коме се продаје. Њихов посао започиње одласком у земљу из које ће дрогу прокријумчарити и завршава се преношењем и изbacивањем дроге, за шта добијају одређену новчану надокнаду. У питању су лица која немају криминални досије, па су зато погоднија и мање сумњива за обављање овог дела посла. Овај начин кријумчарења наркотика носи мали степен

⁶⁸ Case study: Drug trafficking and the Netherlands Antilles, p.5, преузето 02.10.2017. године <http://sinteresources.worldbank.org/INTHAITI/Resources/CaribbeanC&VChapter7.pdf>.

⁶⁹ *Ibid.*

ризика од откривања организатора криминалне организације и прилично је поуздан по та лица, док с друге стране он представља највећи ризик по лица која дрогу преносе.

Може се са сигурношћу рећи да је овај вид кријумчарења веома заступљен и погодан за постизање циља. Но, поред овог постоје и бројни други начини кријумчарења наркотика са којима полиција мора бити упозната, како би знала које од расположивих метода рада да предузме, а да оне буду најадекватније за сузбијање ових деликата.

8. КРИМИНАЛИСТИЧКЕ ИСТРАГЕ КРИЈУМЧАРЕЊА ОПОЈНИХ ДРОГА ПРЕВОЗНИМ СРЕДСТВИМА

„Снабдевање илегалног тржишта опојних дрога се врши сувоземним, воденим и ваздушним путевима, уз коришћење свих превозних средстава. При томе се користе конструкционе шупљине у превозним средствима или се уграђују посебни бункери за сакривање дроге.“⁷⁰

„Дрога се кријумчари и ставља у илегални промет посредством моћних организација међународног карактера, које имају све елементе и својства карактеристична за криминалне организације. Располажу огромним финансијским средствима, великим бројем људи, чврстом хијерархијом и контролишу велику територију и тржиште. Осим тога, мање количине дроге кријумчаре се појединачно, најчешће за своје потребе.“⁷¹

Још један од начина долажења до заплена психоактивних супстанци јесте криминалистичким истрагама кријумчарења опојних дрога превозним средствима. Постоје два начина путем којих се може доћи до информација да се у одређеном превозном средству кријумчари опојна дрога. Први јесте, праћењем индикатора који указују на илегалан транспорт психоактивних супстанци, при самом транспорту, а други се односи на откривање илегалног транспорта путем претходно добијених информација. Праћење индикатора јесте метода која је фокусирана уско, на одређена возила и лица, за разлику од друге методе која подразумева поступање по претходно добијеним информацијама и често укључује и примену контролисаних испоруке, као посебне истражне технике.

Психоактивне супстанце кријумчаре се возовима, бродовима, камионима и другим превозним средствима погодним за то. Да би надлежни органи могли да посумњају, а потом и да открију да се у одређеном возилу налази дрога потребно је да знају где да је траже, односно да буду упознати са местима и начинима сакривања исте у превозним средствима.

Кријумчари користе све могуће начине и средства да би успели у својој намери, а од количине дроге зависи којим средством ће се она пренети преко границе. Такође, на избор превозног средства утичу и стручност и способност лица које је задужено за кријумчарење, али и ризик од откривања и опремљеност надлежних органа у

⁷⁰ М. Жарковић, Б. Бановић, Ј. Ступар, В. Ивановић, *op.cit.*, стр.185.

⁷¹ М. Бошковић, Б. Бановић, Криминалистичка методика, Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 1995, стр. 185.

откривању кријумчара. За ову сврху се често користе и лица која нису из криминалног милеа и која нису позната надлежним органима управо како би неутралисали било какву сумњу у њихове нелегалне активности. За велике количине бирају се средства која мање подлежу контроли и у којима је једноставније сакрити дрогу. То су пре свега прекоокеански бродови који преносе огроман терет у својим бункерима са разним врстама робе, где је детаљна контрола због величине брода и потребног времена за то, готово немогућа.

Такође, познато је да се највећа количина дроге која из земаља производње завршава на тржишту широм света транспортује управо бродовима, због мањег ризика од откривања. Овакви бродови самом својом конструкцијом остављају довољно места за сакривање великих количина опојних дрога, у природне шупљине брода, али и међу бродским теретом.

Бродови којима се кријумчари дрога, а у чијем кријумчарењу учествује и посада самог брода често мењају курс, приликом испловљавања из луке, те се тако на отвореном мору сусрећу са мањим бродовима који преузимају робу, након чега се брод враћа на свој курс. То је веома сигуран начин кријумчарења без могућности откривања и надлежности приобалних земаља, јер се све одвија на ничијој земљи, односно отвореном мору. Кријумчари имају довољно времена да сместе дрогу на брод, односно у његове скривене делове, котлове, танкове или контејнере, међу самим бродским товаром или на друго погодно место за то. Земље одакле испловљавају бродови најчешће су с јужноамеричког континента, па то може бити један од индикатора да се брод користи за кријумчарење. Теретни бродови су погоднији за ту сврху, јер имају више простора за смештање робе од путничких, и најчешће прелазе краћу, унапред утврђену руту кретања. Путнички бродови су компликованији за сакривање дроге јер подразумевају присуство великог броја људи и самим тим повећавају шансе да нешто крене по злу. На теретним бродовима и посада је мања, они се не заустављају већ строго прате своју руту и не скрећу са курса, а и посада чешће бива умешана у кријумчарење, дозвољавајући сакривање робе за одређену своту новца, или пак директно учествује у њеном сакривању и кријумчарењу.

Поред бродова воз је превозно средство које се често користи за кријумчарење опојних дрога на дуже релације. Предност воза по саме кријумчаре јесте у томе што лица само сместе робу и одлазе, а унапред договарају где ће воз стати и ко ће преузети робу на уговореном месту. Тако да, ако и дође до откривања робе, пут дроге остаје непознат, заједно са лицем које је дрогу упутило и лицем које је требало да је преузме.

Управо из тог разлога овај начин кријумчарења је погодан и пожељан за кријумчаре, јер једино што могу да изгубе јесте роба, али њихов идентитет остаје неоткривен. У возу се конструишу специјални бункери, преградни зидови или се користи конструкција и природне шупљине за сакривање дроге. Кад дрога крене до свог одредишта, обавештава се лице које треба да је преузме где је смештена и када ће стићи, при чему и лице које је преузима има одговоран задатак, да је преузме без изазивања сумње и без сведока.

Поред возова, камиони се користе такође за кријумчарење наркотика јер пружају велики простор за сакривање истих. Оно што иде у прилог кријумчарима јесте чињеница да ни камиони на граници не подлежу строгим проверама па је то разлог више да се користе у ове сврхе. Камиони хладњаче су посебно погодни због изолационог материјала којим је обложена њихова унутрашњост и чијим вађењем се добија додатни простор. Цистерне су још једно превозно средство које омогућава сакривање наркотика у коморама које су међусобно одвојене и изоловане. Наравно, домишљатост и смелост кријумчара, али и њихове потребе иду и корак даље па се врше разне преправке како теретних тако и путничких возила, мењајући и додавајући им поједине празнине на скривеним местима погодним за складиштење робе.

Кад је реч о путничким аутомобилима врше се преправке, вађењем озвучења, прављењем посебних преграда или дуплог дна на резервоарима, на поду или крову аутомобила, и друге тајне преграде. Индикатори који указују да се у одређеном возилу налази односно превози дрога јесу они који се односе на само возило, али и они који се односе на возача. Кад је реч о возилу проверава се да ли постоје трагови скоријих преправки на возилу, трагови варова, свеже фарбе, додатих или замењених конструкција, нове налепнице, да ли се подаци о регистрацији поклапају са местом и временом регистрације и слично. Проверавају се шупљине у возилу приликом лупања, да ли је звук промењен, што може указивати да шупљина у конструкцији на одзвања јер је у њој смештено нешто и није празна. Шрафови услед одвртања ради убацивања дроге у празан простор превозног средстава и накнадног завртања истих, могу оставити извесне трагове, изгулити фарбу и оставити огреботине по возилу. И трагови сечења могу бити један од индикатора. Седишта, патоснице, кров, резервни точак, све су то места која могу бити искоришћена за смештај дроге. Дешава се да се на возило уграде неки додатни делови, који фабрички нису предвиђени, а дају додатни простор за смештај робе, али и сумњу у разлог њихове уградње.

Количина терета у односу на возило може бити још један показатељ (превелико возило у односу на робу, или пак претоварено возило). Превише чест улазак и излазак возила на једном граничном прелазу даје основа за сумњу, али и подаци о регистрацији возила и држављанству возача. Службени пси могу доста помоћи у случају прегледа и претреса возила за које се сумња да превози дрогу, и за кратко време могу је маркирати, што ће додатно олакшати посао да се она пронађе и у тако скривеним деловима возила.

Код возача се пак проверавају подаци, место рођења (можда је у питању земља позната по производњи наркотика), време и рута превоза (да ли делује да је регуларно све), потом учесталост преласка границе и роба коју превози, затим време преласка границе (у одређеном периоду, за време смене неког од радника, или када је највећа гужва како би смањио вероватноћу детаљног прегледа возила). Посматрају се и емоционална реакција и физичке промене на возачу, који ће их испољити осим ако није веома искусан и хладнокрван кријумчар коме је то постала рутина и који зна своје понашање да прилагоди ситуацији тако да не изазове сумњу. У супротном он ће показати нервозу, забринутост, почеће да се зноји, да трља руке, да се клати, црвени у лицу и сл. Они мање искусни кријумчари покушаће да поспанашћу или љубазношћу прикрију своје стварне намере, а неки ће чак и нуђењем поклона покушати да преокрену ситуацију у своју корист.

Претерана љубазност као и претерана дрскост возача може открити. Поседовање веће количине новца у готовини, журба да се роба испоручи у што краћем року (а није у питању роба која се брзо квари), непоштовање тахографа, брза вожња без прављења пауза, указују такође на неискусног кријумчара који жели што пре да се реши робе. Она лица која се професионално баве кријумчарењем и у сталном су контакту са службеницима полиције и царине вешти су у прикривању нервозе и страха, а то је последица честих сусрета у којима су они научили да исконтролишу своје емоције. То је врста одбрамбеног механизма који су створили и који им помаже да преживе тако стресне ситуације, које после одређеног времена бивају све једноставније за пребродити.

Која год лица била у питању службеници на царини морају бити опрезни и крајње професионални у процени понашања потенцијалних кријумчара. Организатори криминалних група понекад жртвују мање пошиљке како би скренули пажњу полиције са већег плена.

Када се пронађу кријумчарени наркотици надлежни органи имају на располагању две опције, да приступе непосредној заплени истих, или пак да примене технику контролисане испоруке дроге, у случаја да кријумчар не зна да је откривен. Када дође до непосредне заплене дроге од стране надлежних органа, потребно је присуство стручних лица, између осталог и форензичара како би успели прикупити све трагове који ће касније послужити у идентификацији лица умешаних у кријумчарење.

Отисци папиларних линија могу се пронаћи на самим паковањима наркотика, или у одређеном делу возила у који је дрога смештена. Ти отисци могу припадати возачима, чиме ће се доказати њихова умешаност у ланац кријумчарења, али могу припадати и другим лицима.

Кријумчари при откривању имају две опције, да негирају било какву умешаност у нелегалне активности, да се правдају тиме да нису упознати са преправкама на возилу, да су га скоро купили, да су замољени да га превезу на одређену локацију. Друга опција подразумева сарадњу кријумчара са полицијом, како би се открили пошиљалац, произвођач, па и сам организатор. Кријумчари пристају да сарађују с полицијом обично када се пронађе неки траг који упућују у њихову умешаност у кријумчарење, па тада покушавају још некога да повуку са собом. При сарадњи са кријумчарима мора се имати на уму да они очекују неку противуслугу, односно неки вид заштите а да заузврат дају информације, односно настављају да возе робу на договорено место и уговарају сусрет са лицем које је задужено да је преузме, услед чега полиција може приступити лишењу слободе тих лица. Кријумчари у случају сарадње помажу полицији у смислу проширења истраге на већи круг лица и приближавању организаторима нелегалних активности.

Откривање нових начина складиштења опојних дрога је још једна корисна информација за полицију, с обзиром да кријумчари све више напредују у тој области и увек проналазе нове методе за сакривање наркотика које још нису познате полицији. У заплени учествује низ стручњака који на адекватан начин пакују и одлажу наркотику, користећи адекватну опрему како би се заштитили од њене конзумације удисањем.

9. СИМУЛОВАНА КУПОВИНА НАРКОТИКА

Раније су већ поменуте специфичности ових деликата па се из тог разлога у њиховом откривању не можемо много ослонити на класичне методе откривања и доказивања, већ морамо посегнути за специјалним истражним методама.

Консензуалност, професионалност и организованост лица која се баве овим видом криминала знатно отежавају његово откривање и усложњавају мере и радње које с тим циљем морају бити предузете. Прикривеност и опрезност приликом куповине и продаје наркотика као и брзина којом се исте одвијају отежава полицији да учиниоце ухвати на делу. Проактивност је нужна у оваквим случајевима, и очекује се од полиције. Не може се само чекати да се појави купац или продавац, потребно је трагати за новим лицима, за потенцијаним продавцима, проналазити нова тржишта, управо због прикривености и тајности ових деликата. С обзиром да се број наркотржишта и лица присутних у њему свакодневно мења и проширује то је погодно за полицијске службенике у смислу лакшег и неприметног уласка у криминални миље, као лица са оне стране закона.

Нова лица у овој сфери погодан су тренутак да се међу њих инфилтрира и припадник полиције као потенцијални купац или продавац заинтересован за робу. Јасно је да припадник полиције не може сам приступити овим лицима, али му у томе могу помоћи сарадник⁷² или информатор,⁷³ који се у прошлости показао као поуздан извор пружања информација.⁷⁴ Овај први контакт полицијског службеника (који се представља као лице из криминалног миљеа) и самих припадника криминалне организације често је један од критичнијих тренутака тајне истраге. Уколико се први контакт оствари без већих потешкоћа прелази се на следећу фазу, а то је утврђивање места будућег састанка и псеудо куповине дроге.

Полицијски службеник у извесној мери мора да се зближи са припадницима криминалне групе како би задобио њихово поверење, а све то у циљу куповине наркотика и обезбеђења доказа против ових лица и самог њиховог лишавања слободе. Због природе посла којим се баве, продавци наркотика су с разлогом неповерљиви према новим купцима из страха да би они могли бити припадници полиције на тајном

⁷² Сарадник је лице које свесно, организовано и тајно, по задацима и инструкцијама полицијског службеника, пружа обавештења, податке и доказе о кривичним делима и њиховим учиниоцима, као и о другим чињеницама од значаја за вршење послова из делокруга рада полиције.

⁷³ Информатор је лице које добровољно пружа обавештења и податке од значаја за вршење послова из делокруга рада полиције.

⁷⁴ З. Ђурђевић, Н. Радуловић, Криминалистичка оператива, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015, стр. 427.

задатку, те су с тога склони и разним проверама и постављањем питања како би неутралисали сваки вид сумње. Ангажована лица на овом задатку морају да одговоре смислено, смирено и сталожено како би заштитили најпре себе а потом и тајну истрагу коју воде. Да би стекао поверење продавца купац мора извесно време да узима робу, редовно је плаћа и одлази, без изазивања било какве сумње. За стицање поверења потребно је време, те полицијски службеник мора да обави неколико оваквих куповина како би се продавац уверио да није реч о представнику закона.

Увек се почиње с куповином мање количине наркотика, која се постепено повећава, стварајући код продавца осећај опуштености и олакшања с обзиром да је нашао сигурног купца који уредно плаћа. Што дуже траје овај однос поверења и што је иследник дуже у улози купца веће су му шансе да прикупи доказе, али и да се упозна са лицима која су на вишем степену у целој криминалној мрежи, те да прикупи доказе и против њих.

Такође, дужина трајања ових операција утиче и на самог иследника у смислу повећане опасности по његову безбедност и живот уколико начини неки погрешан потез или страх од скретања на ону страну закона, с обзиром да проводи доста времена међу криминалцима. Како би се прикупиле информације и о челним људима криминалне организације инфилтрирана лица примењују и методе тајне опсервације, праћења и прислушкивања лица из криминалног миљеа како би дошли до додатних информација о незаконитим делатностима и лицима која су у њих укључена.

Колико ће трајати фаза купи и иди зависи од квалитета прикупљених доказа током претходних куповина, али и од тренутних финансијских могућности за даљу куповину наркотика. Следећа фаза, купи и ухапси може се реализовати чак и при првој симулованој куповини наркотика, али се не препоручује њена реализација тако брзо управо због тога што би ова акција обухватила само продавца и само једну куповину наркотика и ускратила информације до којих би се могло доћи да је настављена фаза купи и иди. Такође, уколико би се лишавање слободе извршило при првој куповини, брзо би се разоткрио идентитет иследника, који би морао да се повуче у даљим истрагама, али то би значило и да ће продавци постати још опрезнији према новим купцима и самим тим отежаће сва даља поступања полиције усмерена против њих.

Без обзира да ли се лишавање слободе врши након једне или више куповина наркотика оно треба да буде организовано, испланирано, брзо и енергично, да представља ефекат изненађења за лице над којим се спроводи и да му не остави места за бекство или пружање отпора. Обично иследник даје знак осталим полицијским

службеницима када се заврши процес купопродаје да могу да крену а понекад и он сам приступа лишењу слободе продавца наркотика.

Поред снимања самог чина куповине, односно продаје наркотика у циљу обезбеђења доказа потребно је водити рачуна и о полицијском службенику коме је додељен тај задатак. Прикривени иследник за све време свог тајног деловања бива изложен бројним опасностима по сопствени живот и тело и његова безбедност мора да буде на првом месту. Управо из тог разлога остали припадници полиције морају му пружати сву неопходну помоћ и подршку, и надzirати његово кретање и потенцијалне опасности које му прете.

При купопродаји наркотика тим полицијских службеника осим тога што води рачуна о безбедности прикривеног иследника, има задатак и да надзире и прати купца, прислушкује разговоре постављањем прислушкивача у возила и објекте у којима се та лица крећу, прати њихове контакте са другим лицима из криминалног миљеа. У сваком случају овакве активности морају бити смишљене и детаљно испланиране, како нешто не би угрозило саму акцију али и животе полицијских службеника. Продавци дроге често са собом носе и оружје које ће покушати да употребе уколико осете опасност коју не могу да отклоне на други начин, те из тог разлога иследник мора бити посебно опрезан, јер је реч о деликатној ситуацији у којој његов живот може бити доведен у питање.

При симулованој куповини наркотика издваја се метод показивања новца (flash roll) као један од посебних метода симуловане куповине, који се прилично често користи. Разлог за то јесте да се утврди у којој мери је продавац снабдевен робом, али и омогућава иследнику увид у потенцијална места на којима се роба складишти, као и сусрет са лицима која воде ка врху криминалне организације.

Метод показивања новца састоји се у томе да прикривени иследник продавцу дроге показује извесну суму новца, чиме га убеђује да је платежно способан, односно да има новчана средства за плаћање робе, а поред тога, иследник показивањем новца доказује да је озбиљан купац који је заинтересован за робу. Продавац заузврат мора купцу да покаже робу, односно да има приступ дроги, као против услугу за приказан новац. Овај метод убрзава време куповине односно продаје, али са собом носи далеко већи ризик по безбедност иследника. Метод показивања новца може бити изненадан или планиран, односно унапред договорен. Уколико је метод показивања новца изненадан, то је сигурније и безбедније по прикривеног иследника, јер продавац није претходно обавештен о томе и није очекивао да види новац, што у извесној мери

штити иследника. Уколико је пак показивање новца заказано на претходном састанку и продавац очекује показивање новца, зна када и где ће се то десити, постоји извесна вероватноћа да ће организовати напад на иследника у циљу одузимања новца, с обзиром да поседује потребне информације. У овим случајевима потребно је предузети све мере опреза како би се ситуација ставила под контролу у што већој мери, али се свакако препоручује избегавање примене ове методе кад год је то могуће. Из тог разлога се практикује да ако се већ примењује метод показивања новца да то увек буде непланирано и изненадно како би се степен опасности по иследника свео на минимум.

Иследник који са собом носи новац мора водити рачуна да га се што пре реши, како не би постао потенцијална жртва разбојништва или убиства. Пожељно је да при овом показивању новца на такве састанке не иде сам, већ да поведе још једног иследника са собом, као партнера, како би смањео ризик од напада, али и показао продавцу да је озбиљан и професионалан. Када је новац показан, иследник је свој део посла обавио и потребно је да сачека стрпљиво и повучено повратну информацију. Оног тренутка када продавац види одређену суму новца он више не сумња у купца да је прикривени иследник, он за њега постаје озбиљан купац који има новац да плати робу и самим тим продавац постаје опуштенији и неопрезнији.

Наиме, продавци честу услед виђења новца губе стрпљење и настоје што пре да дођу до робе, па контактирају свог снабдевача обавештавајући га о озбиљном, платежно способном купцу и неретко одлазе на локацију преузимања робе. То је погодна прилика за тим који врши надзор и праћење продавца, да лоцирају тзв. штек и да касније изврше претрес стана, односно складишта у коме је смештена роба. Иследник се у периоду од показивања новца до показивања робе повлачи и не састаје више са продавцем, али потребно је да му телефонским путем буде доступан. Цео тим који води акцију активира се у овом тренутку и надзором и праћењем продавца прикупља потребне информације за његово гоњење. Продавац се у том периоду обично најпре чује са снабдевачем, а потом и састаје како би преузео робу, те поред праћења и телефонски листинг може дати потребне информације о лицима с којима је продавац контактирао. У неким случајевима полицијски службеник може затражити да пре показивања новца продавац покаже дрогу, али већина дилера то одбија, с обзиром да ни немају овлашћење од својих шефова да то ураде, из страха да је циљ показивања само да се сазна место на које је дрога како би се она касније запленила од стране полиције. Иследници не смеју инсистирати на томе, и уколико би продавци то одбили ипак би се новац први морао показати, како не би изазвали сумњу.

Показивање новца најбоље је вршити на јавном месту, како би се ситуација држала под контролом и како би присуство грађана спречило потенцијалне инциденте и непредвиђене активности. С обзиром да је у већини случајева реч о великим количинама новца практикује се његово показивање на јавним местима, трговима, јавним паркинзима, ресторанима, банкама, поштама и сличним објектима у којима се креће велики број људи и у којима могу бити смештени полицијски службеници прерушени у цивиле, спремни да одреагују ако дође до потенцијалног напада. Продавци се некад организују и испланирају чак и отмицу купца када процене да он заиста поседује тај новац и осете погодну прилику за добром зарадом те је и то један од разлога зашто треба бити опрезан и крајње пажљиво планирати сваки наредни корак. Поред прикупљања доказа и тајности спровођења акције, живот иследника и његова безбедност мора бити на првом месту, макар то значило и да ће угрозити саму акцију. Ове методе се примењују када се процени да се окружење може контролисати и да се докази могу прибавити без великог ризика и опасности.

У суштини, примена било које истражне технике захтева опрез, професионалност и претходни план, а често ни све то није довољно како би се исконтролисале неке непредвиђене ситуације. Ипак, некада су ове технике најпогодније за откривање и доказивање појединих врста кривичних дела, те се тада посеже за њиховом употребом. У сваком случају стручност, знање и обученост лица која учествују у реализацији ових акција од пресудног су значаја како за њихову безбедност тако и за крајњи исход и резултат акције. Потребно је још једном нагласити да се специјалне истражне методе или технике примењују тек тада кад се утврди да се класичним методама не би могао постићи жељени циљ и да се оне готово увек предузимају као крајња, екстремна мера којом се долази до потребних информација.

10. СУЗБИЈАЊЕ НАРКОКРИМИНАЛА

Оно што је заједничко свим кривичним делима, без обзира на разлике које са собом носе јесте превентивна, а потом и репресивна борба надлежних органа против свих видова криминала. Полиција, тужилаштво, судство и бројне друге институције у борби против криминала најпре предузимају превентивне мере.

Превенција у великој мери може резултирати смањењем стопе криминала ако се адекватно спроводи. Превенција није једина, али је најважнија активност коју друштво може урадити као одговор на постојање проблема злоупотребе дрога, а да би превенција била и успешна, мора бити део укупних мера и активности које предузима друштвени систем.⁷⁵

Потребно је спречити да репресивне мере буду први корак на путу сузбијања криминала. Свакако да дисфункционалност породице, насиље, алкохолизам и слична друштвено непожељна понашања у блиском окружењу појединца могу додатно стимулисати да крене тим путем. Чак и онда када он пожели да изађе из тога потребна је огромна воља, подршка, контрола и време да се врати на прави пут.

Наркоманија је озбиљан здравствени али и социјални проблем. Имовински, сексуални, насилни и бројни други деликти имају исту полазну основу, недостатак контроле. Овде конкретно, реч је о злоупотреби наркотика која може да буде резултат младалачког бунта, последица дисфункционалности породице, неког трагичног догађаја у детињству, или пак неистражености света око себе. Без обзира на разлог из ког се неко одлучи да пође тим путем, превенција је од круцијалног значаја, почевши од породице, окружења, образовних, едукативних, здравствених и других установа које могу допринети подизању свести лица која су потенцијални будући зависници.

Неке невладине организације, удружења грађана, локална заједница, и бројни други субјекти могу утицати на свест младих и указати им на озбиљност овог проблема. У овом стадијуму највише се може урадити, док лице још није ушло у незаконите воде и док још увек нема ниједан степен зависности. Све остало, када се пређе та граница само је одговор државе и друштва на кршење диспозиције, све остало само је санкција. Но, не сме се одустати ни након тога, јер ипак, репресивне мере могу некад дати изненађујуће резултате. Ствари се због огромних бројки којима се наркомани воде морају генерализовати, а опет сваки од њих је случај за себе. Држава

⁷⁵ Б. Мандић, Стратегија спречавања злоупотребе дроге, Безбједност - Полиција -Грађани, година X број 1-2/14, стр. 256

са својим институцијама мора закружити процес, од превенције, преко репресије, па све до рехабилитације и реинтеграције наркомана у друштво.

Здравствене установе за лечење наркомана у Новом Саду, Београду, Нишу и Крагујевцу успевају да врше рехабилитацију зависника, оних познатих и регистрованих, али прави проблем јесте у томе што је та бројка далеко од оне реалне. Реинтеграција наркомана, његово поновно укључење у живот након излечења, враћање свакодневним активностима и повратак на стање пре зависности је дуг и тежак процес који укључује активности и подршку лица која се налазе у ближем окружењу наркомана и поред тога не мора значити да ће дати повољне резултате.

Све болести зависности са собом носе велики ризик од повратка на исту стазу те из тих разлога стрпљење свих који су укључени у овај процес мора бити на завидном нивоу. Проблем наркоманије јавља се и међу затвореницима, па се и у том погледу надлежне установе морају едуковати у циљу пружања помоћи и подршке зависницима смештеним на издржавању казне. Тешко је рећи у којој мери су резултати задовољавајући јер ни на државном нивоу немамо прецизне и сигурне податке како о броју регистрованих наркомана тако ни бројне друге податке који су нам потребни за објективно сагледавање ствари. Но, било како било, држава се мора борити против свих облика криминала на све доступне начине.

Превенција почиње у раном добу, од школске клупе се врши едукација деце и усмеравање, указивање на последице које конзумирање наркотика узрокује. Организовање разних трибина које се баве овом проблематиком, штампање летака, пуштање филмова о болестима зависности међу децом школског узраста представља важан део превенције. Улога медија може бити од великог значаја у адолесцентском периоду са циљем одвраћања младих од ове пошасте. Онај део младих на које превенција не остави жељени ефекат обично оду корак даље, било да конзумирају наркотику, или пак учествују у њиховој производњи и продаји. Тада, кад већ закораче у свет дроге постају део зачараног круга из кога се тешко излази. Но, уз жељу да престану да живе тако и баве се тим, уз помоћ породице, пријатеља и институција излазак је могућ.

Лица које стигне рука правде и буду санкционисана за своја дела то понекад и подстакне да прекину са таквим начином живота. Ипак, много већи је број оних који немају намеру да одустану нити да се излече, посебно лица која зарађују енормне количине новца тим путем. Највећи покретач, мотив, код ове врсте кривичних дела свакако је новац, па је то велика препрека у спречавању и сузбијању ових деликата.

Кад је реч о лицима која дрогу само производе, односно продају, али не конзумирају превенција зависника на њих нема никакав утицај, јер они заправо нису зависници. Оно што њих мотивише јесте новац, а самим тим што нису конзументи наркотика немају разлог да престану са њиховом продајом. У оваквим случајевима одговор државе био би у виду појачаних контрола на граничним прелазима, детаљнијих прегледа сумњивог пртљага, уласка у траг кријумчарским токовима, ступања у контакт са лицима из криминалног миљеа с циљем ангажовања доушника и информатора, а све то ради доласка до људи који се налазе на врху криминалне организације. Но, без обзира на ситуацију, број регистрованих наркомана, количину заплењене дроге, криминалне организације и огроман новац, репресивни органи морају наставити борбу против криминала, утолико јаче уколико он цвета. „Организовани криминал са свим својим појавним облицима угрожава темеље савременог грађанског друштва и основне тековине демократског уређења. Производња и трговина опојним дрогама постаје озбиљан безбедносни и друштвени проблем који доноси немерљиве последице друштву државе у којој је распрострањен. Синтетичке дроге су све доступније млађим генерацијама, повољније и лакше за производњу, те се ланац наркокриминала неминовно шири кроз све аспекте друштва угрожавајући најрањивију категорију-омладину.“⁷⁶ Управо из тих разлога овај вид криминала је под снажним утицајем међународних организација, пре свега Уједињених нација и њиховог уреда за контролу и превенцију злоупотребе наркотика (UN Office for Drug Control and Crime Prevention-UNODCCP), Међународне организације криминалистичке полиције-INTERPOL-а, EVROPOL-а и Међународног одбора за контролу наркотика (International Narcotics Control Board).⁷⁷

Активности надлежних органа у циљу превенције и репресије су преко потребне и морају бити још интензивније, те је сарадња како на државном тако и међународном нивоу још једна потреба, а све у циљу што агресивнијег одговора друштва на криминал.

Подршка јавности, едукација младих, улога медија, образовних институција и сарадња на локалном, државном и међународном нивоу су корак ближе сузбијању и смањењу стопе наркокриминала на државном нивоу.

⁷⁶ С. Мијалковић, *op.cit.*, стр. 806.

⁷⁷ З. Ђорђевић: *op.cit.* стр. 29.

Влада Републике Србије из тог разлога донела је Стратегију о спречавању злоупотребе дрога за период од 2014. до 2021. године⁷⁸ којом су дефинисани приоритетни циљеви међу којима се издвајају:

- 1) подизање свести заједнице о проблему злоупотребе дрога и о потреби за њеним спречавањем, као и о потреби афирмације здравих стилова живота;
- 2) обезбеђивање координације различитих активности на локалном нивоу и усклађивање координације активности на локалном нивоу са онима на националном нивоу;
- 3) обезбеђивање различитих и високо квалитетних капацитета и програма оријентисаних ка лечењу зависности, увођењем различитих приступа у лечењу болести зависности;
- 4) подстицање развоја програма који ће допринети одржавању или смањењу броја особа заражених ХИВ-ом, вирусним хепатитисом, полно преносивим болестима и туберкулозом и фаталним последицама предозирања дрогом;
- 5) обезбеђивање услова који омогућавају продужење институционалних програма лечења у корективним и казним институцијама;
- 6) подстицање развоја програма социјалне заштите за зависнике од дрога, јавне установе за рехабилитацију и ресоцијализацију корисника ПАС, терапијских заједница и комуна, организација цивилног друштва, укључујући и програме за смањење штете, што ће спречити социјалну искљученост зависника и дискриминацију. Ово се подједнако односи на програме и активности у оквиру социјалног старања у затворима и корективним институцијама;
- 7) подизање свести и унапређење вештина свих укључених субјеката који се баве превенцијом злоупотребе дрога, лечењем и рехабилитацијом зависника од дрога, као и мерама и програмима оријентисаним ка смањењу штете;
- 8) подстицање развоја и примене превентивних активности у овој области и различитих програма оријентисаних ка смањењу потражње за дрогама, а посебно активности у погледу појаве и ширења нових психоактивних супстанци.

Такође, стратегија предвиђа и развој у погледу међународне сарадње где као опште циљеве издваја:

- 1) континуирано усклађивање законодавства Републике Србије с правним тековинама Европске уније;

⁷⁸ Службени гласник РС, бр. 55/05, 71/05-испр., 101/07, 65/08, 16/11, 68/12-УС, 72/12, 7/14-УС и 44/14

- 2) преузимање и спровођење свих обавеза према Европском центру за праћење дрога и зависности од дрога (EMCDDA);
- 3) редовно и активно учествовање у раду међународних тела и агенција Европске уније задужених за проблематику дрога;
- 4) јачање регионалне сарадње, односно билатералне сарадње са земљама од посебног интереса за Србију, посебно на подручју сузбијања кријумчарења дрога и прекурсора кроз јачање сарадње са релевантним међународним организацијама;
- 5) подстицање интензивнијег укључивања српских стручњака у међународне скупове и пројекте, с циљем унапређења националног система, али и промовисање српског искуства и добре праксе на међународном плану.

У циљу сузбијања наркокриминала неопходно је ангажовање свих релевантних субјеката: полиције, тужилаштва, судства, царинских и инспекцијских органа. Активности поменутих субјеката неопходно је повезати и ускладити, јер ниједан од њих не може да реши проблем наркокриминала делујући самостално.⁷⁹ У оквиру полицијског деловања потребно је побољшати материјално-техничка средства и водити рачуна о правилном распоређивању и коришћењу људских ресурса, како би се постигли што бољи резултати на сузбијању трговине и кријумчарења дрога.⁸⁰

Полиција и органи царине морају се стално усавршавати у погледу најновије технологије и опреме коју намећу нова открића у области кријумчарења наркотика, како би били у стању да адекватно одговоре изазовима данашњице. Све надлежне институције у обавези су да заједничким радом, воде ефикасну, синхронизовану и комплексну борбу против наркокриминала, како би излечили друштво од ове зависности. Јак одговор државе на овај вид криминала, дугорочна и упорна борба даће потребне резултате, само се мора истрајати у тој борби.

⁷⁹Е. Међедовић, Е. Хакић, Откривање и разјашњавање наркокриминалитета, Интернационални универзитет у Новом Пазару, 2013, стр. 448.

⁸⁰ *Ibid.*

11. ЗАКЉУЧАК

Наркоманија, позната људском роду још од његовог постанка, измакла је контроли и данас прети да озбиљно угрози модерно друштво, посебно млађу популацију. Она разара психу корисника, уништава његово физичко и ментално здравље, његову породицу, родбину, нарушава социјалну и економску равнотежу друштва, ствара озбиљан здравствени проблем и део је организованог криминала једне земље.

Транснационални карактер и непознавање граница у смислу економских, образовних, социјалних и узрасних категорија чини овај вид криминала доступним било којој особи на нашој планети, у нашој држави, у нашој породици. Потреба и дужност свих надлежних органа огледа се у ангажованости приликом спречавања и сузбијања овог вида криминала.

Офанзивност, преданост и професионалност надлежних, али и ангажованост целокупне друштвене заједнице и њених организација у великој мери ће допринети смањењу стопе овог вида криминала. Пооштравање казнене политике, али и појачана будност на предузимању превентивних мера, већа вероватноћа откривања деликата још су неки од фактора који могу одвраћајуће деловати на потенцијалне учиниоце кривичних дела у вези са опојним дрогама. Ово је лични проблем, свих нас, јер прети и угрожава све.

Недостатак контроле, лоша финансијска ситуација, здравствени проблеми, дисфункционалност породице, све оно на шта ниједна држава није имуна, неки су од фактора који могу бити покретачи злоупотребе опојних дрога. Статистички подаци о броју регистрованих наркомана на територији наше земље упућују на озбиљан проблем и шаљу јасно упозорење да се хитно морају предузети крајње мере у циљу смањења и спречавања даљег ширења овог вида криминала.

Целокупна друштвена заједница мора се укључити у решавање овако озбиљног проблема, као што је наркоманија, не само због њене распрострањености већ због узрасне категорије коју она највише погађа, а то су деца, адолесценти, будућност сваке земље. Решавању овог проблема потребан је мултидисциплинаран приступ уз уважавање друштвене опасности и комплексности истог, те се из тог разлога очекује подршка јавности и институција које својим учешћем могу појачати ниво превенције у решавању ове проблематике.

Изузетно је битно да поред стручних служби и надлежних органа и обични грађани, односно јавност схвате и разумеју о каквом проблему је реч и колике су његове размере. Потребно је да сви надлежни органи у свом домену предузму све мере и радње које им законски акти налажу, а да се међународна сарадња још интензивније спроводи и ојачава доношењем репресивнијих прописа и казнене политике која ће одвраћајуће деловати на учиниоце ових кривичних дела.

Људски род мора заштитити своје потомство и укинути овај тренд пропадања младих, који су захваћени овим пороком. Овај порок увукао се дубоко у све аспекте модерног друштва и мора се искоренити свим напорима надлежних органа. Наркоманијом се угрожавају и уништавају здравствени, социјални, економски, безбедносни стубови сваке земље и из тих разлога морају се предузети бројне мере како би се овај тренд пропадања друштва спречио или бар успорио.

Заједничким напорима мора се отежати производња, набавка и продаја наркотика, као и доступност истих на улицама и у школама. Свако од нас мора учинити оно што је у његовом домену, како би допринео целокупној акцији систематског уништавања овог вида криминала, који прети да угрози и далеко развијеније и економски јаче државе. Нарушавањем породичних и свих других односа унутар државе, који могу бити последица злоупотребе наркотика, формира се стање анархије, безвлашћа, које ремети и поткопава темеље и вредности модерног друштва. Свако од нас може учинити мало и тиме допринети да свет буде боље место за живот, безбедније за наше потомство, сигурније и здравије. Друштво мора превазићи све постојеће разлике и границе, за тренутак оставивши их по страни, како би заштитило сопствени опстанак и удруженим снагама одагнало зло које не бира континент, расу, језик, године и пол.

ЛИТЕРАТУРА:

1. НАУЧНИ РАДОВИ

1. Abadinsky Howard, Organized crime-eleven edition, St. Johns University, Cengage, 2017.
2. Бошковић Горан, Организовани криминал, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014.
3. Бошковић Мићо, Бановић Божидар, Криминалистичка методика, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 1995.
4. Бошковић Мило, Криминогени значај дрога, Зборник радова Правног факултета, бр. 1-3, Нови Сад, 2001. година, стр. 42-59
5. Бошковић Мићо, Криминолошки лексикон, Нови Сад, 1999.
6. Бошковић Мићо, Теоријски и практични аспекти примене нових метода у супротстављању организованом криминалитету, Безбедност, бр. 04/03, Београд, 2003. година, стр. 41-55.
7. Case study: Drug trafficking and the Netherlands Antilles, p.5, преузето 02.10.2017. године
<http://sinteresources.worldbank.org/INTHAITI/Resources/CaribbeanC&VChapter7.pdf>,
8. Делибашић Вељко, Поједина спорна питања у вези са опојним дрогама у Кривичном закону, CRIMEN (V) 1/2014, Београд, 2013. година, стр. 75-88
9. Дубравко Кларић, Данашњи трендови криминала у вези са злоупорабом дрога и важне карактеристике криминалистичко-методолошког приступа у сузбијању, Полиција и сигурност бр. 7, 2008. година, стр. 219-242
10. Ђорђевић Звонимир, Нарко-криминалитет, Кривично-правни и криминалистички аспект, Нови Пазар, 2006.
11. Голубовић Зоран, Криминалистичка индустрија синтетичких дрога: Тренд у Србији, Ревизија за безбедност, Стручни часопис о корупцији и организованом криминалу, бр. 10, Београд, 2009. година, стр. 48-54
12. Грубач Момчило, Организовани криминал у Србији, Зборник радова Правног факултета у Сплиту бр. 4, 2009. година, стр. 701-709
13. Игњатовић Ђорђе, Криминологија, Службени гласник, Београд, 1998.
14. Игњатовић Ђорђе, Криминологија, Службени гласник, Београд, 2003.
15. Јевтовић Мирослав, Милашиновић Срђан, Социјалнопатолошке појаве, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2010.
16. Јовашевић Драган, Митровић Љубинко, Злоупотреба опојних дрога у кривичном законодавству Босне и Херцеговине, Зборник радова, Друштвена реакција на савремене облике угрожавања безбедности, Бања Лука, 2012, стр. 281-290
17. Јовашевић Драган, Кривично право-посебни део, Досије студио, Београд, 2016.
18. Јовашевић Драган, Сузбијање организованог криминала у Републици Србији, Зборник радова, Правни систем Републике Србије – усаглашавање са правом Европске уније, Ниш, 2005, стр. 423-443
19. Константиновић Вилић Слободанка, Николић Ристановић Весна, Костић Миомира, Криминологија, Ниш, 2012.
20. Мандић Бранко, Стратегија спречавања злоупотребе дроге, Безбједност - Полиција -Грађани, година X број 1-2/14, стр. 245-258

21. Маринковић Дарко, Лајић Оливер, Криминалистичка методика, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012.
22. Међедовић Енвер, Хакић Ергин, Откривање и разјашњавање наркокриминалитета, Нови Пазар, 2013.
23. Мијалковић Саша, Актуелни проблеми у школи, Безбедност, бр. 5, 2005. година, стр. 800-820
24. Modly Душко, Штетне последице конзумирања дроге, Приручник за стручно образовање радника унутрашњих послова, бр. 5, Загреб, 1982. година, стр. 425-426
25. Sherman Jill, Drug Trafficking, ABDO Publishing Company, Minnesota, 2010. р. 8. преузето 17.08.2017. године
26. Стојановић Зоран, Коментар Кривичног законика-четврто издање, Службени гласник, Београд, 2012.
27. Шарић Јандре, Сакоман Славко, Здунић Давор, Злоупораба дрога и укљученост у криминално понашање, Друштвена истраживања часопис за опћа друштвена питања бр. 11, 2002. година, стр. 353-377
28. Terminology and Information on Drugs, UNODCCP, New York, 1999. р. 64 преузето 18. 08. 2017. године
29. Transnational Crime and the Developing World 2017, р. 11. преузето 17. 08. 2017. године
30. United Nations Office on Drugs and Crime, The Globalization of Crime-A transnational organized crime Threat Assessment, Vienna, 2010. р. преузето 17. 08. 2017. године
31. Васић Татјана, Кријумчарење опојних дрога и наркоманија у Србији-аналитичка студија, Безбедност, бр. 4, Београд, 2001. година, стр. 482-524
32. Жарковић Милан, Бановић Божидар, Ступар Љубинка, Ивановић Вукашин, Криминалистика, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 1997.

2. ОСТАЛА ИСТРАЖИВАЧКА ГРАЂА

1. Кривични законик, Службени гласник РС, 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/16.
2. Стратегија о спречавању злоупотребе дрога за период од 2014. до 2021. Службени гласник РС, бр. 55/05, 71/05 – исправка, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12 – УС, 72/12, 7/14 – УС и 44/14.
3. Уредба о ратификацији Јединствене конвенције о опојним дрогама, Службени лист СФРЈ, Међународни уговори и други споразуми, број 2/64
4. Законом о производњи и промету опојних дрога, Службени. лист СРЈ, бр. 46/96, 37/02 и Службени гласник РС, бр. 101/05.
5. Закон о психоактивним контролисаним супстанцама, Службени гласник РС, бр. 99/2010
6. Закон о ратификацији Конвенције о психотропним супстанцама, Службени лист СФРЈ, Међународни уговори, бр. 40/73.
7. Закон о ратификацији Конвенције УН против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци, Службени лист СФРЈ, Међународни уговори број 14/90

САЖЕТАК

НАРКОКРИМИНАЛ-ОТКРИВАЊЕ И ДОКАЗИВАЊЕ ПУТЕМ КРИМИНАЛИСТИЧКИХ ИСТРАГА

Предмет мастер рада јесте да укаже на проблем наркокриминала као негативне друштвене појаве, да укаже на карактеристике организованих криминаних група које се баве овим видом криминала, али да посебан акценат стави управо на начине откривања и доказивања кривичних дела у вези са опојним дрогама. Наркокриминал представља укупност кривичних дела у вези са опојним дрогама и један је од најмасовних и најсофистициранијих видова криминала широм планете. Откривање и доказивање се врши применом криминалистичких истрага, откривањем тајних лабораторија, хапшењем кријумчара и симулованом куповином наркотика.

Кључне речи: наркоркriminal, опојне дроге, доказивање, криминалистичке истраге.

SUMARRY

DRUG-RELATED CRIME-DETECTION AND PROOFING THROUGHT CRIMINAL INVESTIGATIONS

The subject of the master's work is to point out the problem of narcocriminals as negative social phenomenal, to point out the characteristics of organized criminal groups dealing with this type of crime, but also to put special emphasis on the methods of discovering and proving criminal offenses related to narcotic drugs. Narcocriminal represents the totality of criminal offenses related to narcotic drugs and is one of the most massive and most sophisticated types of crime around the globe. Detection and proofing is carried out through the use of criminal investigations, the detection of secret laboratories, the arrest of smugglers and the simulated narcotics purchase.

Key words: narcorkiminal, narcotic drugs proving, criminal investigations,

БИОГРАФИЈА

Сања Мисојчић рођена је 16.01.1992. године у Сремској Митровици. Основну школу „Вук Стефановић Караџић“ завршила је у Мачванском Причиновићу, код Шапца 2007. године. Средњу Медицинску школу „Др Андра Јовановић“ у Шапцу завршила је 2011. године са одличним успехом. Криминалистичко-полицијску академију уписала је 2011. године, а дипломирала јула 2015. године са просечном оценом 9,05. Школске 2015/2016. године уписала је мастер студије на Правном факултету Универзитета у Нишу, смер унутрашњих послова.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Сања Мисојчић

Наслов мастер рада: „Наркокриминал-откривање и доказивање путем криминалистичких истрага“

Ментор: Доц. др Душица Миладиновић-Стефановић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предала Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да мастер рада, под насловом „Наркокриминал-откривање и доказивање путем криминалистичких истрага“, пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- представља резултат сопственог истраживачког рада;
- није у целини, нити у деловима с моје стране пријављиван за одбрану на другим факултетима или универзитетима;
- не крши ауторска права или интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу.

Аутор мастер рада: Сања Мисојчић

У Нишу, _____

Потпис аутора
